

Föreningen för Västgötalitteratur

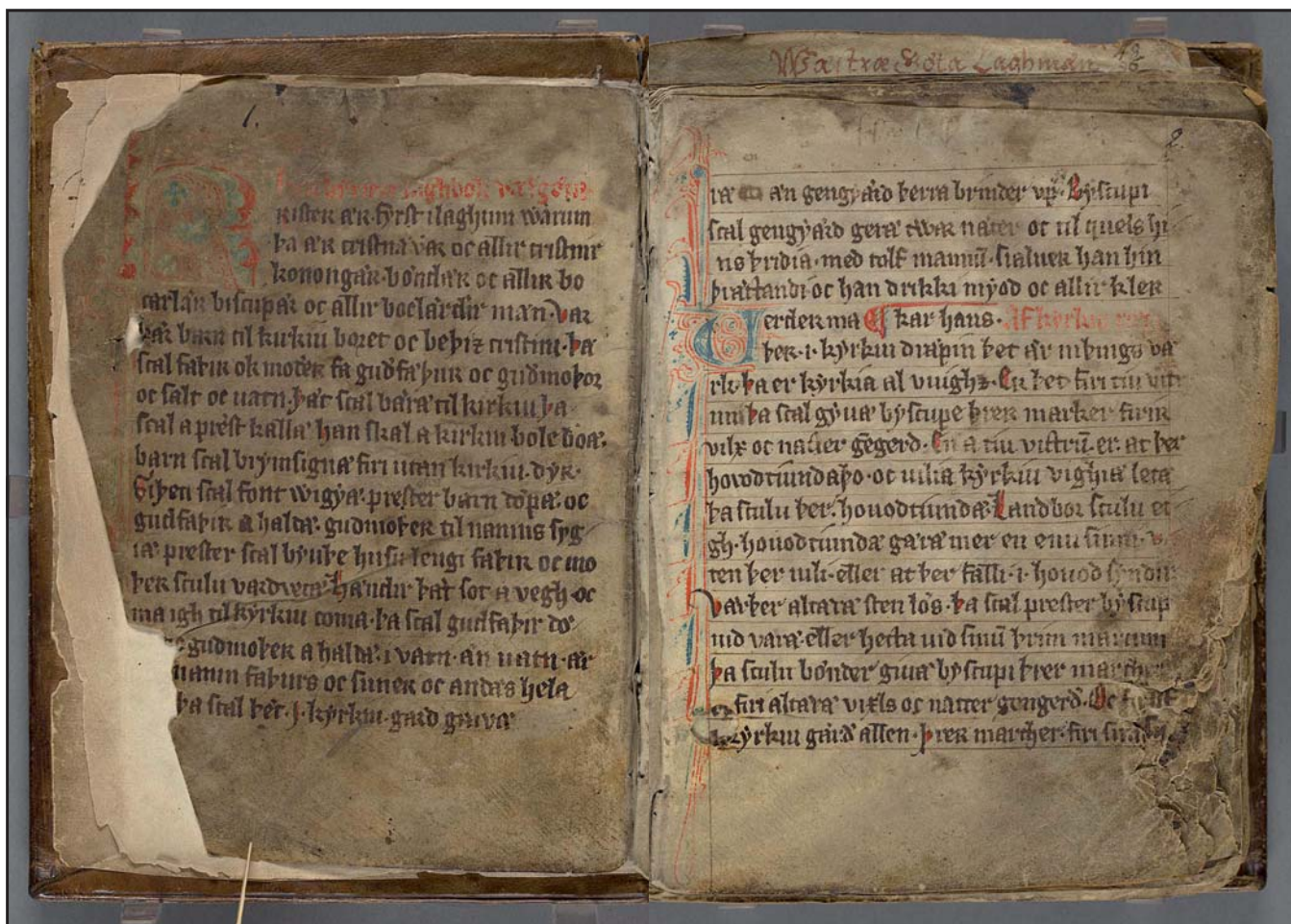
Meddelande

År 2009

NR 3

2009-08-28

Äldre Västgötalagen ges ut på nytt

"Krister är fyrst (först) i Laghum Warum (i vår lag). Begynnelsemeningen i Äldre Västgötalagen.

Föreningen för Västgötalitteratur har under en följd av år givit ut böcker om Västergötlands litterära historia.

Nu har turen kommit till att av trycket utge Sveriges äldsta landskapslag tillika vår äldsta skrivna bok på svenska, *Äldre Västgötalagen*, från cirka 1280.

Texten till denna finns i handskriften *Cod. B 59* i Kungl. Biblioteket.

Lagen är tidigare utgiven, men denna utgivning kommer att följa modern textedition och för första gången utges hela handskriften (omfattande 77 blad dvs 154 sidor), dels i färg-faksimil, dels i trogen fornsvensk version (sidrätt och radrätt), dels i översättning till modern svenska.

I inledningen kommer professor Per-Axel Wiktorsson dels att sätta in de aktuella texterna i sitt sammanhang, dels att redogöra för själva handskriften samt för dess uppbyggnad och historia. Ytterligare några forskare kommer att i uppsatser medverka i utgåvan.

Allt i handskriften har tidigare inte kunnat läsas. Genom modern teknik kommer detta nu förhoppningsvis att bli fallet.

Utgåvan beräknas omfatta cirka 570 sidor och utges troligen under 2010.

Den 16 november har du möjlighet att i Skara få lyssna till professor Wiktorsson som berättar mer kring sitt arbete med utgivningen av denna unika landskapslag!

Föreningen för Västgötalitteratur
Box 325, 532 24 Skara • Tfn 0511-165 40
Plusgiro 59 24 33-7 • Bankgiro 663-2574
E-post: sven-olof.ask@tele2.se
www.vastgotalitteratur.nu

Ordförande: Johnny Hagberg, Järpås. 0510-910 16
jarpas.pastorat@svenskakyrkan.se

Vice ordf.: Gerd Ljungqvist-Persson, Od. 0513-600 29
info@creadiem.se

Skr: Annicka Berggren, Söne. 0510-53 10 01
annicka.berggren@gotene.se

Skattmästare: Sven-Olof Ask, Skara. 0511-165 40
sven-olof.ask@tele2.se

Anders Franck, Göteborg. 031-25 26 82
franck@telia.com

Tore Hartung, Mariestad. 0501-18742
tore.hartung@comhem.se

Ritwa Herjulfsdotter, Alingsås. 0762-11 40 31
ritwa.herjulfsdotter@alingsas.se

Hans Menzing, Skara. 0511-126 43
hans.menzing@telia.com

Göran Ternebrandt, Hällefors. 0591-10159
goran.ternebrandt@telia.com

Clary Winberg, Trollhättan. 0520-748 19
clary.winberg@vgregion.se

Årsavgift 2009: Enskilda medlemmar 100 kr,
Åkta makar/sambor/institutioner 125 kr.

Meddelandet utkommer i februari, juni, augusti och december.

Ansv. utgivare: Johnny Hagberg

Vi hälsar följande medlemmar välkomna till föreningen:

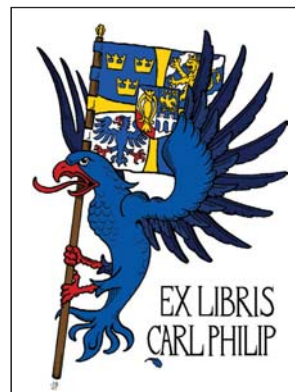
Karin Astin, Borås
Yngve Benjaminsson, Tölsjö
Eva Bergström Hyenstrand, Skultorp
Birgitta Blomgren Svensson, Växjö
Stig Håkansson, Hol
Karin Johansson, Vårgårda
Leif Johansson, Alingsås
Leif Jungestad, Källby
Diana Landén, Broddarp
Morgan Larsson, Skarstad
Ann-Katrin Persson, Skarstad
Kristina Risenfors, Svenljunga
Ulf Rosenberg, Lidköping

Ingvar Björkdahls dikter

När det skymmer

finns att köpa i Bokia Mariestad och Lidköping samt Hennings bokhandel i Töreboda. Boken kan även beställas från Föreningen för Västgötalitteratur

Svenska Exlibrisföreningen

Föreningen har under senare år tagit fram ett exlibris till
Kronprinsessan Victoria och Prins Carl Philip.
Exlibrisen är förminskade.

Vill Du bli medlem i Svenska Exlibrisföreningen? Sätt in årsavgiften 175:- på Svenska Exlibrisföreningens plusgiro 33 45 82-4 med namn och adress så skickar föreningen ett välkomstpaket. För mer information kontakta ordföranden Olof Reichenberg telefon 08-67 80 00 eller besök vår hemsida: www.geocities.com/svexlibris

Nu öppnar

Antikvariat Farendal

Här finns boken för dig. Böcker för var och en
Hjärtligt välkommen på

Invigning av antikvariatet Lördagen den 5:e september kl. 10.00

Vi bjuder på kaffe och möjlighet att botanisera i de böcker vi hittills fått fram i hyllorna.

Antikvariat Farendal är beläget i gamla lanthandeln vid kyrkan i Tiarp utanför Falköping.

Vägbeskrivning: Från Falköping sväng av från v.46 vid flygfältet mot Åsle, kör 13 km till Tiarps kyrka.
Alt. från Tidaholm v.26, kör 17 km mot Ekedalen, Varv och mot Åsle till Tiarps kyrka.

Öppet: Torsd. Fred. 14 - 19 och Lörd. 10 - 14.

Hälsningar Elisabeth Bergstrand

073-8131448,

mail farendal@telia.com eller hemsidan www.antikbok.se

Rune Ekre – forskare, författare och konstnär

En av de mest framträdande profilerna inom västsvensk medeltidsforskning är Rune Ekre, under många år legendarisk chef för Lödöse museum. Det är ingen överdrift att påstå att undersökningarna av de medeltida stadslagren från Gamla Lödöse har fått den uppmärksamhet de förtjänar genom just Ekre som kom att personifiera dessa och bli något av en "Mr Lödöse". Vad man kanske inte alltid är medveten om är den omfattande publicering Ekre har hunnit med och det finns därför all anledning att uppmärksamma honom i Föreningen Västgötlitteraturs meddelande.

Rune Ekre föddes 1924 i Habo i Västergötland. Efter studentexamen 1943 vid Jönköpings högre allmänna läroverk följde militärtjänstgöring i Sollefteå. Därefter blev det studier i konsthistoria vid Göteborgs universitet 1944 – med förhoppningen att detta skulle kunna utgöra en bra grund för ett arbete som konstnär – men i filosofie kandidatexamen från 1951 ingår även historia, nordiska språk och litteraturhistoria. Under 1960-talet kom dock intresset alltmer att inriktas på arkeologin, vilket ledde fram till studier i medeltidsarkeologi i Lund.

Efter kortare tjänstgöringar som ämneslärare i Strömstad och Svenljunga kom Ekre under många år att vara verksam som lärare vid Realskolan i Lilla Edet 1953–1961 och Billströmska folkhögskolan på Tjörn 1961–1968. Sommarmånaderna under 1960-talet ägnades åt utgrävningarna i det medeltida Lödöse, ett arbete han kom att bli ansvarig för fram till 1990. Uppdraget hade han ursprungligen fått av en studiekamrat i seminariekretsen vid universitet i Göteborg, Sven Axel Hallbäck, som då var landsantikvarie i Älvsborgs län. Arbetet stod också till en början under överinseende av Per Henrik Rosenström vid Alingsås museum.

Det var Kulturnämnden i dåvarande Lödöse kommun som initierade uppförandet av Lödöse museum. I museet, som stod klart i juni 1965, ingick en medeltidsal och en hembygdsavdelning och för hela verksamheten blev Ekre den självskrivne museichefen. Museet leddes fram till 1979 av Stiftelsen Lödöse museum, tillsammans med kommunen, Riksantikvarieämbetet och Göteborgs Historiska Museum. Därefter tog Stiftelsen Älvsborgs länsmuseum över ansvaret och numera ingår verksamheten i Västärvet – en kulturförvaltning inom Västra Götalandsregionen.

Rune Ekre blir Lödöse trogen i 30 år. Många är de dagar som tillbringades i de leriga utgrävningsschakten genom Lödöses medeltida stadslager, men trots detta har han även hunnit med en omfattande publicering. Hans bibliografi omfattar hela 100 titlar! Den första artikeln om medeltiden publicerades faktiskt redan i tidskriften *Tyft* 1961, en skoltidning för Billströmska folkhögskolan. Året därpå stod sedan inventeringsrapporten "Lödöseutgrävningar. Förutsättningar och projekt" klar.

Genombrottet som vetenskaplig skribent kom emellertid med artikeln "Ny bild av medeltidens Lödöse" i *Göteborgs förr och nu*, 1968. Här får vi möjlighet att följa Lödöse medeltida bebyggelsehistoria som då genom nya undersökningar kommit att framstå i nytt ljus, samtidigt som vi delges en forskningshistoriskt värdefull redogörelse för utgrävningarna från 1910-talet fram till 1960-talet.

Mynttillverkningen i Lödöse har alltid legat Ekre särskilt varmt om hjärtat. Flera artiklar kring detta ämne har bl.a. publicerats i numismatiska tidskrifter och nämnas kan här också "Nya bidrag till Lödösemüntningens historia." i *Medeltiden och arkeologin. Festskrift till Erik Cinthio* och artiklarna "Mynttherre

Rune Ekre. Självporträtt, olja, 2002. Tillhör Lödöse museum. Foto: Lennart Andersson, Västärvet.

efterlyses" i *Populär arkeologi* nr 2 1989 och "Om den medeltida myntningen i Lödöse" i *Västgöta-Dal* 1989/1990. Ekre sammanställer för närvarande en bok i ämnet.

Bland tyngre vetenskapliga arbeten skall också nämnas flera bidrag som publicerats på tyska; "Lödöse – Stadt der Faktoreien" (Köln), "Mittelalterliche Bauüberreste der westschwedischen Handelsstadt Lödöse" (Visby), "Lödöse im Wandel vom 12. zum 13. Jahrhundert" (Bonn), "Das Beispiel Lödöse. Eine Schwedische Handelsstadt mit hanseatischer Faktorei" (Hamburg). Undersökningarna har även presenterats i det nationella projektet Medeltidsstadens skriftserie där "Gamla Lödöse" utgavs som nr 21 (1980) med Ekre som projektledare. Uppgiften med projektet var att göra det arkeologiska materialet lättare tillgängligt för stadshistorisk forskning.

Ekre var under många år dessutom en flitig medarbetare i Älvsborgs läns museums årsbok *Västgöta-Dal* där han ofta behandlade frågor om arkeologi, konst och kyrkokonst. Många är också de artiklar vilka publicerats i andra årsskrifter som *Fornvännen*, *Fästringen/Från Borås* och de sju häraderna, *Fynd*, *Hembygden*, *Skara stiftsbok* och i Västergötlands Fornminnesförenings *Tidskrift*.

Ett annat specialintresse som under åren har fångat Ekre är de medeltida borgarna. Här skall bara nämnas några viktiga artiklar; *Kvinnestadsborgen*, *Borg och Kungsgård i Lödöse*, *Sjuhäradsbygdens medeltida borglämningar*, *Västergötlands medeltidsborgar*, *Borgar och möten (Nordiska möten)* och *Kring förspellet till Bohusborgen (Bohus fästning 700 år)*. År 1986 erhöll Rune Ekre Västergötlands Fornminnesförenings förtjänstmedalj. Hans digra vetenskapliga gärning resulterade också i att han år 1989 utnämndes till hedersdoktor vid Göteborgs universitet.

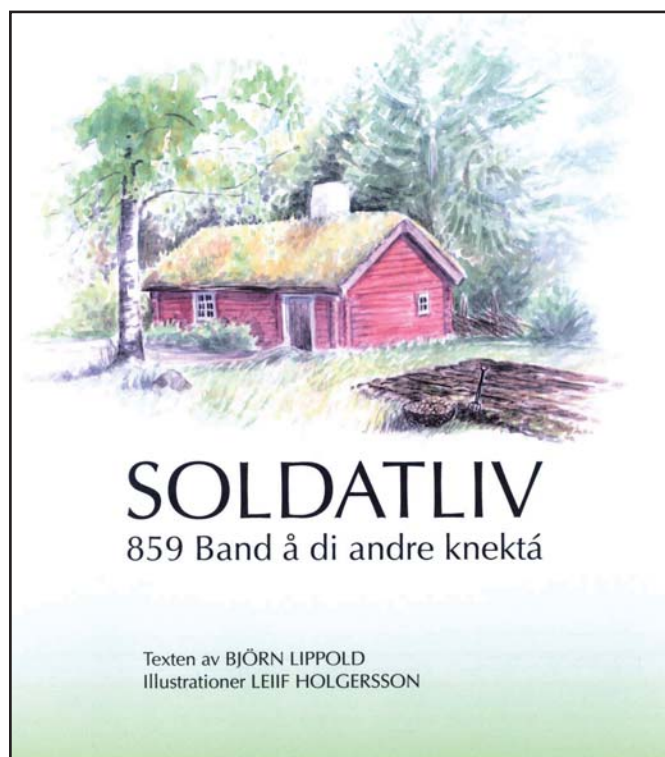
Under senare år har Ekre allt mer kommit att fördjupa sig i

kyrkohistoria och medeltida fromhetsliv vilket bl.a. resulterat i flera intressanta artiklar i Skara stiftshistoriska sällsks skriftserie; Birgitta och Lödöse i *Heliga Birgitta och Västergötland* (2003), Pilgrimsvägarna genom Lödöse och törntaggens färd till Skara i *Biskopen och törntaggen* (2004) och Kloster i Lödöse i *Kloster och klosterliv i det medeltida Skara stift* (2007).

Rune Ekres önskan var att få utbilda sig till konstnär genom studier i teckning och måleri i Jönköping och Göteborg på 1940-talet. Trots att arkeologin kom att ta allt större tid och trots en omfattande gärning som lärare och forskare har han också under årens lopp lyckats avsätta åtminstone ett litet utrymme åt sin konstnärliga talang. Han målar med förkärlek landskap från Bohuslän och Götaälvdalen men också sakrala motiv och porträtt (bl.a. biskopsporträttet av Grape i Skara Stiftskansli), vilket resulterat i en serie separatutställningar under åren 1960-2009. Han är även medlem i Götaälvdalens Konstförenings konstnärsektion. Mister Lödöse är verkligen en man med många strängar på sin lyra.

Clary Winberg

SOLDATLIV 859 Band å di andre knekta

Boken är i A4-format och beskriver genom Björn Lippolds text och Leif Holgerssons bilder ett stort antal händelser som har med indelta soldaters liv att göra.

Beställningar sker genom plusgiro 59 24 33-7 pris 260:- + ev. porto 66:-.

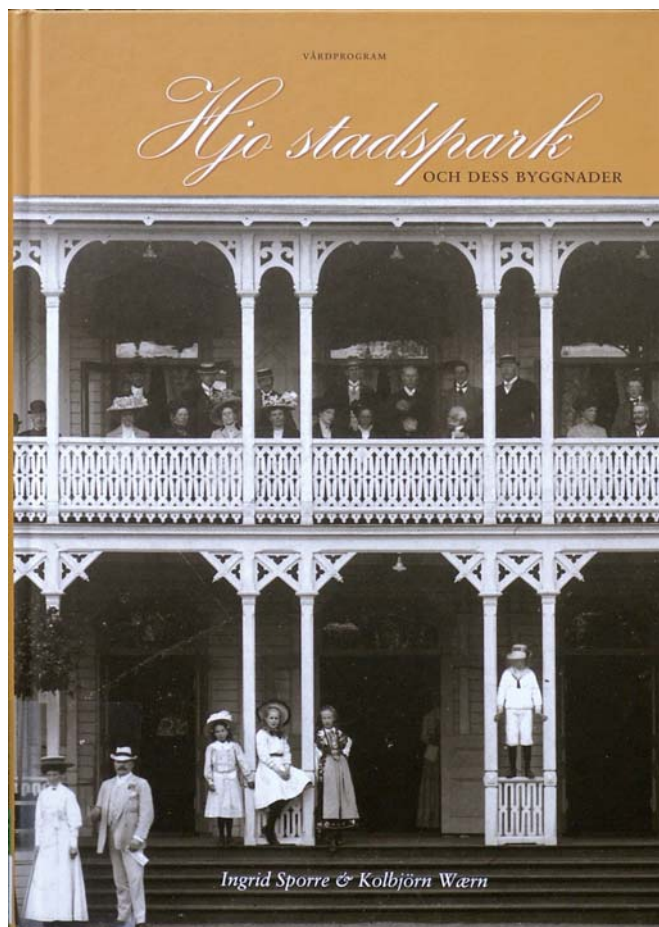
ANTIKVARIATET I SKÖVDE

Monica Lindström

Döbelns gata 1
541 50 Skövde
Tel. 0500-41 06 56

Öppet
To-Fre: 10-13, 14-18
Lör: 10-13

Hjoparken i vackra bilder

Hjoparken och dess snickarglädje skildas i en intressant bok.

En gång var parken ett överklassens njutningsmedel liksom de snickarglada villorna inbäddade i lummig grönska. Hjo Vattenkuranstalt och dess stora park var till för gästerna, vanliga Hjobor fick njuta lite på håll. Nu är parken öppen för alla sedan 30-talet och den och de hundraåriga husen hör till Hjos stora attraktioner. Kanske ger de för första gången viss inkomst, på kurortstiden gick anläggningen alltid med förlust.

Ett vårdprogram över en stadspark antagen av fullmäktige, medge att det inte låter så lockande. Men denna bok är mycket trevligare än vad namnet anger. Visst handlar den om hur denna stora tillgång i Hjo skall skötas för att bevaras för framtiden, men läsaren får dessutom en massa bra information om vattenkurorten, den stora och trädrika parken liksom om livet vid kurorten.

Till det verkligt trevliga med boken hör de många härliga gamla bilderna, inte sällan ställda mot bilder som visar samma plats idag. Förbluffande mycket går att känna igen efter 130 år. Åtskilliga exotiska träd i parken har dött ut, och en del av snickarglädjen har dämpats, men för oss nostalgiska besökare finns där sekelskiftesstämning (förra sekelskiftet alltså) så det räcker.

I boken konstateras förstås att byggnaderna och parken har stora kulturhistoriska värden, till det kommer skönhetsvärdena genom parkens många härliga träd och närheten till Vättern.

Hans Menzing

Vårdprogram för Hjo stadspark och dess byggnader.

Författare: Ingrid Sporre och Kolbjörn Waern. Utgivare: Hjo kommun. Antal sidor: 162 med mängder av gamla och nya bilder samt vackra ritningar i färg.

Bärsöndagarna på Kinnekulle var förr årets stora folkfester

Sötbären och slagsmålen gjorde dem ryktbara

Kinnekulle har länge varit känt och berömt för sin yppiga växtlighet och sin blomsterrikedom. Där växer många sällsynta blommor men också sådana som genom massverkan sätter sin prägel på berget. Dit hör den doftande ramlöken och de blommande bärträden, som i maj får slutningarna att lysa i vitt och som i augusti alltid ger goda skördar av söta bär. Träden heter i floran Fågelbär, på latin *Prunus avium*, och frukterna är, som namnet antyder, omtyckta av många fåglar, som sprider kärnorna. De gror sedan i den bördiga och kalkrika marken och ger upphov till nya träd.

Sedan länge har traktens befolkning under de första söndagarna i augusti samlats runt om i Kinnekulles lundar för att frossa på de söta bären och då också passat på att ordna lekar och roa sig med allehanda upptåg; en av lekarna kallades ”hök och duva” och en annan ”änkeleken”. Dessa traditioner är sannolikt flera hundra år gamla, hölls länge vid liv och blev berömda under namnet bärsöndagarna. När järnvägarna drogs mot Kinnekulle runt sekelskiftet 1900 fick de än större popularitet och tusentals människor från hela norra Skaraborg löste biljett dit. Dragna av smalspårslök som pustade och spydde ut stenkolsrök ville alla vara med om de folkfester som ägde rum under första, andra eller tredje bärsöndagarna. Personvagnarna räckte inte alltid till utan öppna godsvagnar med i all hast i hopsnickrade sittbrädor fick transportera upprymda och förväntansfulla ungdomar till stationerna Gössäter och Råbäck. Närboende åkte naturligtvis lövad höskrinda, förspända av frustande ardennerhästar, till festligheterna och vägarna vimlade av drängar och pigor som gick till fots.

Väl anlända till Kinnekulle möttes resenärerna av bygdens befolkning som placerat sig strategiskt med sina hinkar och lådor fyllda av sötbär och bigarrär. Dessa mättes upp med litermått och såldes i papperspåsar men företagsamma ynglingar hyrde också ut träd som hugade plockare fick klättra upp i och disponera i tiominutersperioder. Det gick också att hyra stegar för att bättre nå de dignande grenarna med läckra bär. Andra försäljare sålde allsköns marknadsvaror som karameller och lyckobrev men också hemslöjdsalster som käppar och polerade ortoceratiter bjöds ut. Affärerna gick ofta lysande.

Omkring 1920 verkar bärsöndagarna ha varit som mest populära, men de hade också börjat urarta. Den andra bärsöndagen var den som drog mest folk och till den infann sig ungdomarna redan på lördagskvällen och sov då över i lador, skjul och logar. En festplats hade byggts upp i Munkängarna med dansbana, servering, tombola och skjutbana. Dansmusiken exekverades ofta av en ensam dragspelare men ibland kom en blåsorkester från Hällekis och då blandades valserna och schottisarna med en och annan nymodig foxtrot.

Ungdomar från socknar runt Kinnekulle, bl. a Vättlösa, Kinne Kleva, Källby, Holmestad och Hangelösa höll gärna ihop för att kunna försvara sig mot angrepp från herrgårdsdrängar, cementarbetare och stenhuggare, som slog vakt om sina revir och gärna muckade gräl med dem som kommit resande. Gamla oförrätter väcktes till liv, inskränkt bytänkande kom i dagen och konkurrensen om de vackra flickorna spädde på motsättningarna. Det gjorde också det myckna supandet, brännvin och öl rann i strömmar nedför törstiga strupar och redan tidigt på lördagskvällen började blyddaggar, snusdosor och knogjärn tas fram, smockor delas ut och rallarsvingar träffa sina mål. Förskräckta hustrur och fästmän försökte förgäves att under vild gråt och

Kinnekulle i profil

gälla skrik skilja de stridande åt men hade inte mycken framgång i sina ansträngningar.

Den ordningsmakt som utkommenderats hade svårt att upprätthålla någon som helst ordning och kunde känna sig lycklig om den klarade sig utan svårare blesyrer vid sina djärva utryckningar och modiga ingripanden. Ofta fick de dock hjälp av några ansvarskännande och starka män och kunde övermanna och ta hand om de bråkigaste och mest berusade slagskämparna. De stoppades då in i ett par godsfinckor som placerats på stickspår i Gössäter och Råbäck och försedda med halm och tunnor för naturbehov fick de tjänstgöra som provisoriska massarrester. Ett stall i Råbäck med boxar avsedda för ridhästar fyllde samma funktion.

Komministern i Husaby N G Strömbom varnar i sin kända bok om Kinnekulle, den kom ut redan 1889, för bärsöndagarna; han skriver: ”Den som är road af att se folklif, särskildt en smula vildt sådant, kan då få sitt lystmäte i den vägen. Andra resande råda vi att undvika Kinnekullebesök dessa dagar”. Med skäl kan man fråga sig om det var sötbären eller slagsmålen som till slut drog mest folk till bärsöndagarna. En bevarad replik ger oss anledning att fundera. Den lyder. – På sönda sa vi åka opp te Kul-len och se på när di slöss.

Bärsöndagarna klingade av på trettioalet och tog slut på fyrtioalet; sederna hade kanske ändrats och andra nöjen hade kommit och ersatt dem. Hembygdsföreningarna runt Kinnekulle gjorde för några år sedan ansatser att återuppliva de traditionsrika bärsöndagarna i en mildare och mera modern form men tyvärr blev det ingen succé. I Skara, av alla ställen, har man dock sedan flera år tillbaka gjort lyckade försök med en ny typ av bärsöndag. Där ordnas omkring den första augusti VM i kärnsrottning och pannkakor med sötbär gräddas och säljs då såväl till både turister och infödda Skarabor.

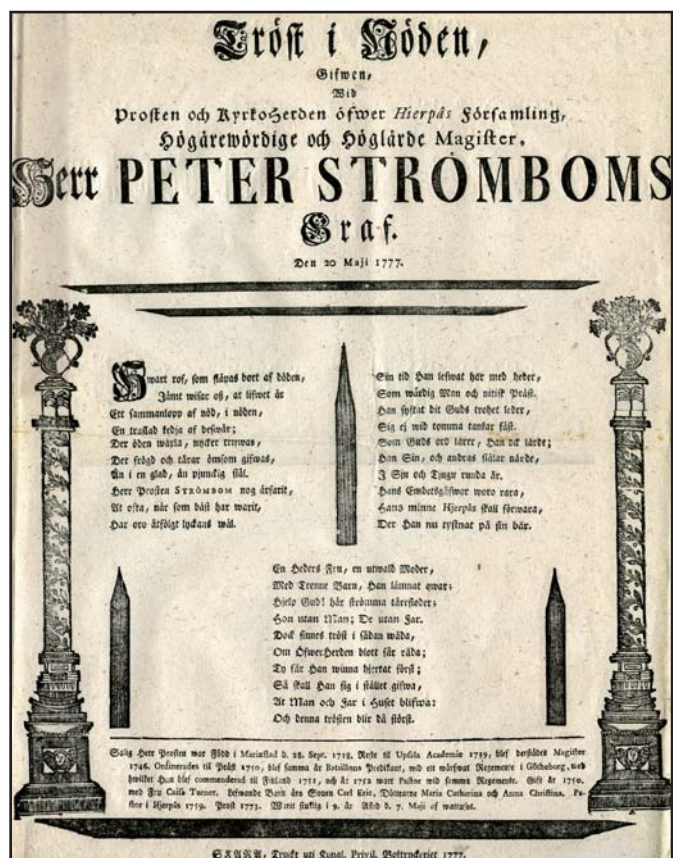
Sötbären har även denna sommar mognat på Kinnekulle så som de gjort sedan urminnes tider och många har säkert plockat och njutit av dem. Den förnåma svenska allemansrätten ger oss rätt till det; fågelbär liksom svamp, nypon, lingon, smultron och blåbär får man fritt ta för sig av i naturens rika skafferier.

Tore Hartung

Guldsmedens i Mariestad relation till den världsliga och kyrkliga makten, 1718 – 1723

Som fortsättning på artikeln om N.G. Strömbom i förra Meddelandet följer här en artikel om en av Strömboms släktingar.

I min släktforskning har jag funnit en avlägsen släkting, Johan Strömbom, som verkade som guldsmed i Mariestad från 1717. Mycket litet var känt om honom, men bl.a. från Skara Domkapitels och från Mariestads Rådstugurätts protokoll har jag på senaste åren fått fram arkivmaterial på drygt 90 maskinskrivna sidor om honom och hans leverne. Johan var en av 8 söner till bokhållaren vid Överums Bruk, vilka samtliga tog sig namnet Strömbom. Efter år som lärling och gesäll i Västervik och Norrköping blev han antagen som guldsmed och borgare i Mariestad. I augusti 1717 gjorde han sitt mästarprov i Göteborg och kunde då slutligt etablera sig i Mariestad. I oktober 1717 gifte han sig med en sextonårig dotter till tullnären och rådmannen Peter Bahr samt köpte fastighet i staden. I september 1718 föddes sonen Peter. Denne son kom att bli präst och avslutade sin bana som prost i Järpås. När jag sökte efter och fann Peter Strömboms gravsten i Järpås kom jag i kontakt med denna tidnings redaktör, Johnny Hagberg, som bad mig skriva en artikel.

Jag har valt att beskriva hur den sociala kontrollen från kyrkans och stadens sida fungerade gentemot guldsmeden i Mariestad under några år efter Karl XII:s dödsår.

Mäster Johan Strömbom var i sällsynt stort behov av en sådan kontroll. Han misskötte hantverk och ekonomi så att han blev konkurshotad, blev snabbt alkoholiserad, missfirmade ofta överheten, slog ofta personer blodiga – speciellt kvinnor – och dömdes till hemskillnad efter 3 års äktenskap. Här är delar av Johans syndaregister från

Rådstugurättens och Domkapitlets protokoll:

1718, 3 oktober: Dömd till 18 Daler Smt. för att han slagit en kund blodig vid ett gräl i sin butik. Dessutom fick han ersätta den slagnes kostnader med 12 D.Smt. **1719, 11 maj:** Dömd till 1 D. Smt för uteblivande när han blivit stämd för obetalda skulder på 45 lod silver och 50 D. Smt. från augusti 1717 till handelsman i Göteborg.

1719, 14 december: Dömd till 10 D.Smt. för att han inför sittande rätt kallat Födermarsken Anders Olofsson för skälm. Johan hade tidigare örfilat Födermarsken i samband med bråk om uttag av Johans häst för skjutstjänst.

1719, 16 december: Instämd av Stadsjärnaren Lars Svensson Koj som anmälde att Johan huggit honom i huvudet med en värja, nattetid i Kojis hus. Johan blånekade och eftersom Koj inte kunde producera vittnen lades anmälan ned.

1720, 26 mars : ... Samma dag angav Tullnären och Rådmannen Wählbetr. Petter Bahr hurusom hans måg guldsmeden mäster Johan Strömbom icke allenast förer ett oskickeligt leverne emot hans dotter Strömboms hustru Maria Christina Bahr utan ock, som Tullnären förnimmer, fördjupat sig uti stor gäld och skuld, anhållandes att dess dotters lösa och fasta Egendom efter lag och Kongl. förordningar må bliva prefererad och förbehållen framför alla andra Strömboms Creditorer ...

(Efter svärfaderns åtgärd följde ett 20-tal inregistreringar av fordringar på Johan. Snart uppgick hans registrerade skulder till över 600 D. Smt., medan hans tillgångar, främst hälften av fastigheten, uppgick till cirka 250 D. Smt.

– Johan blev alltså snabbt konkursmässig).

1720, 21 maj: Prosten i Fäged Johan Fegreus stämde Johan bl.a. för att han spätt ut guld i en guldkedja som prosten lämnat guld till (enl. attest från åldermannen i guldsmedsskrået i Göteborg var det en klar förfalskning). Prosten och Johan förliktes så småningom, utanför rätten, och Johan ådömdes aldrig något straff för förfalskningen.

1720, 25 maj: Dömdes Johan: – för oljudet om Bönedagsaftonen, enl. förordningen om Eder och Sabbatsbrott till 2 D. 16 Smt. – för att han var utur kyrkan samma söndag alla tre predikningarna och Sabbaten ohelgat” till 10 D. Smt. – för det han med värja huggit åldermannen av Kammakarembetet, Jonas Berg” till 3 D.Smt – för svärsord emot Berg och dess geseller” till 3 D. Smt. – för Johan kallat gesällerna hundsätta och skökor till 2 D. Smt. – för oljud och förargelse uti sitt eget hus till 2 D 16. Smt. Kl. 3 på eftermiddagen den 25:e, efter det domsluten ovan var klara: inkom Johans piga Annika Svensdotter såsom han henne uti huvudet hårt slagit. Flickan hade vid 11-tiden på kvällen 24:e maj flytt ur huset med Strömbom efter sig och skrikit på hjälp. Nattvåktaren hade då satt geväret emot Strömbom och bett honom gå tillbaka och så kom pigan undan. Johan lovade att betala apotekarkostnader, men fick inget straff för blodvitet. Därefter framkom Tullnären Petter Bahr, som är Strömboms svärfader, och förbehöll sig, att så länge som hans måg Strömbom sålunda med oväsande

framfar, släpper han sin dotter (Strömboms hustru) ej ifrån sig ur huset till honom, på det han icke skall få traktera henne illa med hugg och slag.

1720, 1 juli: 25 juni hade Johan skrivit ett brev till landshövdingen(!) och klagat på:

1:o ... att hans svärfader Petter Bahr kvällen innan sänt "ett parti av folk" och stört honom i hans hus och

2:do ... att ett parti Ryssar sist, galna och fulla, kring om hans gård kommit...

3:tio ...att Strömbom genast (under natten) hos Borgmästaren klagat, men ej någon handräckning bekom.

Rådmännen, under ordförandeskap av Borgmästaren och med svärfadern Bahr som en av dem, blev mycket upprörda över att Johan till landshövdingen gjort helt grundlösa beskyllningar. Johan fick inför Rätten erkänna att det han skrivit till landshövdingen ej var sant. Han framstår nu som psykiskt störd. I stället för att återigen döma Johan till böter (som han vanligen underlät att betala) sökte nu Rådet en ny taktik för att få stopp på bråkmakaren:

Sist tillspordes Strömbom av Rätten, om han i följd av sin utlåtelse, ville göra offentlig avbön hos sin svärfader, och de kunde på något gott manér komma till förlikning? Svarandes Ja.

Varpå Tullnären (Strömboms svärfader) utlät sig snart nog vara därmed förnöjd, men förbehöll sig dock, såsom tillförne sin dotters (mäster Strömboms hustru) rätt i alla mål. Och anbelangade att Strömbom sin hustru kunde i sitt hus utav svärdfolket igenfå, skulle det väl ske, men först emot en skriftlig, till sin svärfader utlåtelse, att han med henne så lever, som både för gud och människor försvarligt vara kan, och en man rätt ägnar och bör.

En förlikningsskrift upprättades och protokollfördes

1720, 4 juli:

"Såsom jag, av olika människors inrådande och upphissande emot min vilja, är icke allenast med min kära hustru Maria Christina Bahr utan ock med mina Högdtd: Svärföräldrar Hr. Tullnären Ehreborna och Högaktat Petter Bahr och Ehreborna och dygdesamma Matrona Catharina Maville, uti oenighet, medelst mitt oskickleliga leverne, råkat, och kan själv se samt finna sådant emot Guds, människors och naturlig lag stridande är.

Och tillstår mig med denna ödmjuka förlikningsskrift, mina brott och fel och så min Högdtd: Svärfader, min K. Svärmoder samt käraste hustru på det allvarligaste och ödmjukaste med bönen omfattar, att de sådan min oartighet icke vidare mig tillräkna, utan i sitt faderliga hjärta nu som förr mig innesluta.

Då jag efter följande punkter mig tillskriver och dem på aldra görligaste och möjligaste fullgöra och efterkomma skall, näml.:

1:o. Skall jag aldrig vetandes eller viljandes min högt ärade Svärfader eller Svärmoder det ringaste emot bryta, utan dem, som en lydig och hörsam son i alla delar tillhanda gå.

2:do. Vill och skall jag som en rättvis man ägnar och bör, med min K: hustru uti en ren kärlek, enighet och samdristighet leva tillsammans, så att icke den minsta arghet eller ondska av mig uppå henne skall övas.

3:tio. Icke heller vill jag min käraste hustru, när tiden så tillåter och henne lägligt synes, ifrån högtärade k: svärföräldrarnas hus avhålla, utan gärna se och höra hon och jag deras umgänge få njuta, nyttja och bruka.

4:to. Avsäger jag härmed deras umgänge, som åstunda före mig, och redan fört på den galna vägen, som haver med sig i följe ett

ogudaktigt och oskickeligt väsende.

5:to. Gör jag mig ock här emot för säkrat, ett faders och moders hjärta får av mina högtärade k: föräldrar åtnjuta, då jag

6:to. skall dessa föreskrivne punkter, vill Gud riktigt hålla, och om annorlunda skulle ske (vilket Gud måste avböja) skall denna sak, som nu medelst denna skrift är tuktat och dämpat vorden, åter står öppen.

Som jag nu med mitt namns undersättande och sigills bekräftande stadsfäster,

i Mariestad d. 2 July 1720.

J: Strömbohm

Att denna förlikningsskrift icke allena mäster Strömbom föreläsen är, utan han sig utfört, att samma på det alldramöjligaste hålla och efterkomma, vittnar av Mariestad

d. 4 July 1720.

P. Kiellman. Ch: Fegersteen. Anders Timell."

Kjellman var Borgmästare, Fegersteen Regementskommissarie och Anders Timell Kaplan. Av ordvändningarna att döma torde texten i huvudsak författats av Timell.

Förlikningsskriften är ett bevis på ett gott samarbete mellan Rådet och Kyrkan i ett läge då båda hade likartade målsättningar - Rådet ville återföra Johan som ekonomiskt och socialt fungerande borgare, Kyrkan ville främst få äktenskapet att fungera.

Så om Johan fullgjort och efterkommit de 6 punkterna skulle allt blivit frid och fröjd. Men så blev det inte.

1720, 29 oktober: inlämnade Petter Bahr en skrift till Rådet: ...att han henne som oftast slagit och hårdragit, och särdeles ibland allt annat en gång tagit henne uti en kammar på gården och folket ifrån sig vist, då de hörde huru hon bad för sig, vilket var om en söndagsnatt, henne illa hanterat med örfil och hårdragande, rivit särken på kroppen upp ifrån halsen sönder, samt vridit henne i sin högra arm, så att hon till datum intet capabel varit en lås att uppläsa med högra handen, havandes Strömbom sagt att han henne alldeles till sina lemmar fördärva vill, frågandes han henne var äro nu dina vittne? tag dem till vittne; ...

...Strömbom emellan d: 15 och 16 octob: som var en söndagsnatt, henne slagit, kört henne till att knäppa av sig sin guldkedja, och tagit hennes trolovningsring ifrån henne av fingren, hotat henne med sin värja som hängde på väggen, och när han omsider var insomnat i sin galenskap, tog hon sina helgedagskläder på armen och kom för sin faders Tullnärens fönster och bultade begärandes för guds skull att få slippa in förr än Strömbom hennes man, skulle komma efter. Havandes hon sedermera varit och ännu är hos sin fader Tullnären, och vill ingalunda till sin man igen.

Flera vittnen stödde svärfaderns berättelse. Johan svarade, **1720, 7 november:** att han inte ville lägga sig i process mot sin svärfar utan överlåta ärendet till Domkapitlet: ... Då Strömbom där efter, utlätit sig, säjandes: att om hans hustru vill skiljas med honom, så är han därmed förnöjd, och skall skjuta efter både med händer och fötter, vilket han ock själv bad, måtte uti Protocollet införas.

Rådstugurätten kom fram till följande beslut:

1720, 9 november: ...alltså har Rådstugurätten, sig nu med denna saken ej vidare befatta kunnat, än allenast, efter inkomna besvär, under förhör upptagit; utan i förmåga af Kongl. Majts:

nådigste Kyrkolag och ordning de anno 1686, 16 Cap: 11:§: domkapitlets uti Skara besorgeliga och rättvisa omprövande underställa. ...

Så ärendet gick nu över till Domkapitlet och kan där följas i tre protokoll:

1720, 21 december: Infann sig guldsmeden från Mariestad Mäster Johan Strömbom för det han sin hustru Maria Christina Bahr illa hanterat, som av Rådstugurättens i Mariestad ransakning av d. 29 Octobr. sistl. nogsamt inhemtas, vilken nu, jämte den förlikningsskrift, som dem emellan var träffad och uppå Rådstugun i Mariestad d. 4 juli sistl. uppvisad och införd, för honom och dess hustru Maria Christina Bahr upplästes.

Mäster Strömbom tillfrågades vad orsak är till sådant oväsende? Sv. Han hade intet emot sin hustru, fast hon av barnslighet honom något svarat: men största orsaken är, att hans svärmöder håller henne till måltid och honom utesluter. Dessutom då hans hustru Maria Christina Bahr är hemma hos sina föräldrar, kommer hon ofta sent hem.

Rådman Bahr tillstädes svarade att han ej kan bjuda sin måg Mäster Strömbom till sig, det han dock gärna ville, efter han är mycket orolig och dess gäster förtörnar.

H. Maria C. Bahr tillfrågades om hon tilltror sig komma till Mäster Strömbom igen?

Sv. Att hon det icke kan göra, alldenstund han henne så illa hanterat oaktat sine ofta givne försäkringar att återstå med sådant.

Rådman Bahr berättade att Mäster Strömbom haver lagt värjan i sängen, kniven på bordet, vedträ och ris på stolen vid sängen, vilket allt han framviste, att därmed sin hustru illa hantera, kunande han i så måtto ej försäkra sin dotter om livet, där hon vidare skulle komma till honom.

Resol. Såsom mäster Strömbom framhärdat uti sine ondsko och dess hustru Maria C. Bahr icke tilltror sig att komma till honom, av fruktan, att han som till kroppen henne illa fördärvat, skulle om livet bringa.

Alltså prövar Consist. rättvist i anledning av Kyrkol. XVI Cap. XI § skilja dem på en tid till umgänge, bord och hemvist. Skolande medlertid hållas förbön i församlingen, att Gud ville honom Mäster Johan Strömbom omvända, och leda in uppå den rätta vägen igen.

1721, 8 mars: (ärende nr. 11) Skriver L.e Prosten i Mariestad till, att det formulär, som är brukat för Strömbohm, hitsändes, samt han tager Strömbohm med dess hustru och svärfolk uti förhör, om det står till förening.

1721, 5 april: (ärende nr. 17) Skriver till Pr. i Mariestad, att Strömbom och dess svärfolk samt hustru tagas i förhör om någon wenskap kan åstadkommas.

”Prosten i Mariestad” vid denna tid var Anders Bellander, men eftersom ”han på sin ålderdom blev barn på nytt och till sitt förstånd och sinnen mycket förslappad”.

Så det blev nog i praktiken kaplanen Anders Timell som fick söka återställa äktenskapet. Men varken förhör eller förböner gav några spår i protokollen.

Rådet arbetade åt motsatt håll, genom att den **16 mars** besluta om bodelning. Vidare:

1721, 5 april: Rådsmannen Joachim Cristian Behmer uppkom och begärde 3dje uppbudet på Mäster Johan Strömboms gård, som honom fuller beviljades, ...

Rådet (inklusive svärfadern) arbetade alltså för att driva Johan i konkurs och därigenom tvinga fram en skilsmässa.

Johan är nu pressad till det yttersta – han riskerar förlora hustru, egendom och borgerskap. Hans enda ”tillgång” är äktenskapet med Maria Christina Bahr

– kan han göra troligt för omvärlden att han kan få hemskillnaden upphävd måste framförallt svärfadern taga hänsyn till att Maria Christina kommer att bli beroende av Johans långsiktiga möjlighet att försörja familjen.

I kyrkan, som ju såg äktenskapet såsom heligt, har han en potentiell bundsförvant.

Så Johan griper det lilla halmstrå han har tillgång till och skriver själv,

1721, 12 maj: brev direkt till Biskop Svedberg och ber att hemskillnaden ska upphöra. Han argumenterar att det är svärföräldrarna som vänt Maja Stina mot honom och att hon egentligen vill komma tillbaka till honom och medsänder 4 ”attester”, daterade mellan december 1720 och maj 1721.

Brevet är otvivelaktigt skrivet av och undertecknat av Johan själv. Av de värtaliga religiösa formuleringarna kan vi dock förmoda att han till vissa delar haft hjälp av kaplanen Anders Timell.

Johans argumentering är svag och delvis osann – bl.a. påstår han att Maja Stina inte vittnat mot honom vid Domkapitlet i Skara i december 1720. Han visar dock inga spår av självförebåelse, ånger eller förbättring i sitt eget leverne, vilket ju var anledningen till hemskillnaden. I de ”attester” han plockat ihop, slarvigt nedskrivna på papperslappar av resp. person, angrips i stället svärföräldrarna och beskylls Maja Stina för att ha varit obstinat och bl.a. sagt ”far fan i våld” till Johan.

Det är tydligt att Johan anser att hustrun ska vara underdålig mannen och lyda hans minsta vink, är hon obstinat ser han detta som ”barnslighet” – den 10-åriga ålderskillnaden spelade säkert en viss roll. Men även med karolinska tidens mått mäts framstår Johan som en ruskig mansgris, som plågat sin hustru fysiskt och psykiskt.

(Forts. i nästa nr.)

Jan Strömbom

Bert Moberg
Antikvariat
Alltid minst 20.000 böcker i affär och lager.
Sökservice av böcker.
Köper böcker, större boksamlingar
samt gamla svenska bykort.
Korrekt bärdering
Österlånggatan 21, Borås • Tel 033-13 02 50
Öppet: månd-fred 13-18, lörd 10-13

Bokanmälningar 1774

Den delvis litterära Göteborgstidningen "Hvad Nytt? Hwad Nytt?" gavs kring 1774 ut av Linné-lärjungen, provinsialschäfern och ekonomie direktören Mårten Staaf (ca 1731-1788). I 1774 års dubbelnummer 88 & 89 (14/4) hittar man ett brev av okänd författare daterat Skara den 31 mars. Där redovisas i positiva ordalag vad den dåvarande lektorn vid Skara gymnasium Peter Hernquist (1726-1808) fått publicerat de senaste åren:

"Vår witre och högt förtjente Lärare, Herr Lector Hernquist, som gör vårt Gymnasium mycken heder¹, har, efter sin hemkomst från Frankrike, i Stockholm utgifvet åtskilliga artiga skrifter i Hushållningen² och *Arte veterinaria*, hwilka böra läsas och kännas af alle Hushållare, såsom innehållande de mest nyttige och interessante uplysningar uti en i almäna lefvernet så angelägen wetenskap, och är Herr Författaren förmodeligen bland de förnämste i Riket, som däruti gjort sådana framsteg, åtminstone, som så tydeligen ådagalagt sin skickelighet däruti.

Dessa, i sit slag förträffeliga skrifter, äro följ.:

Underrättelse för en Arrendator eller Landthushållare, som wil upföda, utfordra, köpa eller sälja Horn-Boskap, Får, Swin med flere hemtamde djur, öfversatt ur den så kallade *Guide du Fermier*³, 1 Del, hos P. Hesselberg⁴, 1773; 2 Del. om Boskaps-sjukdomarne, deras kännetecken, slag och botemedel, med nödiga uplysningar och efter vårt climat afpassade, minst kostsamma botemedel, tilökt därstädes 1774.

Utförlig Afhandling öfwer Rotsen⁵ hos Hästar, med denna sjukans kännetecken och botemedel, hos Wennberg och Nordström⁶, 1773.

Nödig underrättelse om åderlåtning på Hästar, des nytta, omständigheter och sättet til des werkställande med Tabeller, hos L. Kumblin⁷, 1773.

Swar på Herr Secr. Lanners Frågor⁸, om 1) Kors nytjande til Dragare, 2) kreaturens födande inom hus hela året⁹, och 3) Elgars intämjande, i Grefingska Tryckeriet¹⁰, 1773, och

Beskrifning om får-koppor, deras kännetecken och botemedel, m. m., hos Hesselberg, 1774.

Han är desutom ganska wäl hemma så wäl i de öfrige öconomiske delar, som Natural-Historien, Mathematiquen, Physiquen, Medicine och Belles Lettres¹¹, och således en Man, af hwilken vårt Lärosäte ej annat kan, än wänta en werkelig förman i framtiden."

Peter Hernquist

7. Boktryckaren Lars Kumblin avled 1775, varefter hans änka Sara drev tryckeriet vidare. Bokälskare intresserade av svenska boktryckar-ränkor rekommenderas ett studium av magistern uppsats 2002:49 från Bibliotekshögskolan i Borås: Lirberg, M, & Skoglund, A-K, "Ett vittert fruntimmer".

8. I den rikstäckande avisan Inrikes Tidningar 1772:nr 250 ställde den tämligen flitige skriftställaren och kanslisten, sedermera assessoren Israel Lannér (1737-1799) dessa "Hushållsfrågor". Han gifte sig 1761 i Nöbböle i Småland med sin (halv-?)systers dotter Elisabet von Mellen (1738-1817), sedan de enligt ministerialboken fått Kungl Maj:ts "nådiga tilstånd". Deras son Dan[iel?] Lannér (född ca 1763) skrevs in vid Skara trivialskola 29/9 1774 och deltog trots sin ungdom även i Hernquists undervisning vid Veterinärinrättningen 1775(-78?). Hans senare öden är ej kända. Farfadern Daniel Lannénus (1679-1761) var bl a rektor vid trivialskolan i Växjö med Linné som sin mest berömda lärjunge.

9. Diskussionen kring lämpligheten av detta har fortsatt in på 2000-talet.

10. Det före detta Grefingska tryckeriet övertogs ca 1770 av Linné-lärjungen Henrik Foug (1720-1782). Någon har kallat Foug vårt 1700-tals främste typograf.

Emellertid konstateras med till hälften höjda ögonbryn, att Peter Hernquist åren 1773-74 anlidade fyra olika boktryckerier i Stockholm. Frågan om vilken eller möjligen vilka av hans förslagsvis kolleger i Skara som var författare till breven 24 februari och 31 mars 1774 står öppen för kvalificerade gissningar.

Vederbörandes förteckning över Hernquists tryckta skrifter fram till återkomsten till Skara vintern 1774 är dock inte komplett. Därtill kan läggas ett par akademiska dissertationer och någon anonym allmän kungörelse. I första delen av "Boken om Härlunda-Bjärka" 1993 har Ivar Dyrendahl listat en fullständig förteckning över Hernquists tryckta arbeten. Fr o m 1775 anlidade han nästan alltid stiftsstadens tryckeri. Det sista han fick publicerat medan han levde var ett par artiklar under signaturen "P. H." i Skara-avisen "Wästgötha Tidningar", en "Om Skabbsalfwa för Hästar och Boskapskreatur" i 1807:nr 21, och den andra "Om Köksanstalter och Matlagning" i 1808:nris 9, 10, 13, 14 & 15.

11. Skönlitteratur, vitterhet.

1. Ur ett annat brev från Skara 24 februari publicerat tidigare (2/3) samma år i "Hvad Nytt? ..." saxas:

"Matheseos-Lectoren, Herr Magister P. Hernquist, är nyligen hitkommen ifrån Stockholm, at förestå sin lection. Det är denne förtjente Läraren, som på almän kostnad rest, och i Frankrike, hos Herr Bourgelat i Lyon, inhemtat den så kallade *L'art vétérinaire*. ...".

2. Under 1700-talet förefaller orden "hushåll" eller "(lant-)hushållning" och "(lant-)hushållare" ibland ha de jordnära betydelserna 'lantbruk' och 'lantbrukare'.

3. Young, Arthur (1741-1820), Le guide du fermier ou instructions pour élever, nourrir, acheter & vendre les bêtes à cornes, les brebis, les moutons, les agneaux & les cochons. Contenant les symptômes de leurs maladies ... Paris, Costard, 1770. Arbetet var ursprungligen skrivet på engelska.

4. Boktryckaren Peter Hesselberg (1724-1803).

5. Rots är en i Sverige sedan länge utrotad smittsam hästsjukdom.

6. Boktryckarna Lars Wennberg (1712-1795) och Anders Jacobsson Nordström (ca 1741-1821) verkar att ha varit kompanjoner åren 1769-73.

PERSPEKTIV PÅ BILD OCH BYGGE

Kyrkohistoriskt seminarium 23 - 24 september 2009

Skara stifts kyrkobeskrivningskommitté inbjuder härmed till årets kyrkohistoriska seminarium på Västergötlands museum i Skara den 23 och 24 september 2009. Årets seminarium har titeln "Perspektiv på bild och bygge".

Kyrkobeskrivningskommittén välkomnar alla intresserade!

Frågor besvaras av Elisabet Orebäck Krantz på telefon 0511-260 35

Onsdag 23 september

- 15.00 **Exkursion.** Avfärd från Skara, Västergötlands museums entré, i egna bilar. Ev. utrymme för samåkning bör gå att ordna.
- 15.45 **Göteve kyrka.** Tak- och väggmålningar från 1400- och 1700-tal.
- 16.45 **Gökhems kyrka.** Takmålningar tillskrivna Mäster Amund.
- 18.00 Åter Skara
- 19.00 – 20.00 *De medeltida kyrkomålarna Albertus Pictor och Mäster Amund "En jämförelse mellan samtida målare i Öst- och Västsverige"* **Jan Svanberg**, fil.dr, professor, Stockholm

Torsdag 24 september

Moderator: Professor Bertil Nilsson, teol. dr, Lund

- 9.30 *Himlens fröjd eller helvetets fasa? – perspektiv på väst svenska kyrkomålningar från 1700-talet*
Maud Färnström, fil. dr, universitetslektor, Lund
- 10.30 – 10.50 KAFFEPAUS
- 10.50 *Kyrkomålningarnas symbolspråk – teologisk infallsvinkel*
Stina Fallberg Sundmark, teol. dr, forskare, Uppsala
- 11.50 – 13.00 LUNCH
- 13.00 *Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria*
Jakob Lindblad, fil. dr, arkitekt, Stockholm
- 13.45 *Medeltida takstolar i Västergötland* **Kina Linscott**, arkitekt, universitetslektor, Mariestad
- 14.30 – 14.45 KAFFEPAUS
- 14.45 *Tusenårigt arv – ett försök att sammanfatta Skara stifts 469 kyrkor* **Robin Gullbrandsson**, fil. mag, antikvarie, Jönköpings läns museum
- 16.30 Avslutning

MED RESERVATION FÖR ÄNDRINGAR

Fri entré. Ingen föränmälan.

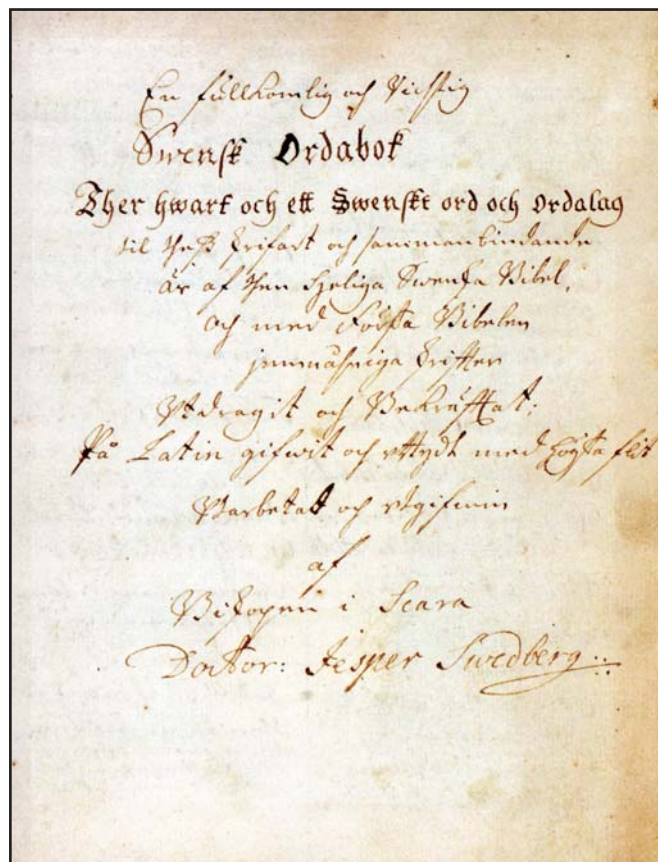
Arr: Skara stifts kyrkobeskrivningskommitté & Västergötlands museum

Styrelsen till Stockholm

Den 1 och 2 oktober kommer Föreningen för Västgötalitteraturs styrelse att åka till Stockholm. Här blir det bland annat besök på Bernadottesbiblioteket med guidning av dess bibliotekarie Göran Alm. Även Riddarhuset kommer att besökas och här guidar Riddarhusintendenten Anders Lindström.

För några år sedan var styrelsen på ett liknande besök i Stockholm och då togs initiativet till utgivningen av Peringskiölds *Monumenta* liksom *Äldre Västgötalagen*. Båda dessa volymer besågs på Kungl. Biblioteket.

Föreläsning om Swedbergs Swensk ordabok

Docent Lars Holm, Lund, berättar om sitt 30-åriga arbete med Jesper Swedbergs ordabok **tisdagen den 29/9 kl. 19.00** på Visitors Center i Skara.

Arr: Föreningen Norden, Stiftelsen Skaramissalet och Föreningen för Västgötalitteratur.

Välkomna

BÖCKERNAS HUS

antikvarisk bokhandel, Lars Angshed

öppet: mån-fre 10-18, lörd 9-13

Slingvägen 1
Box 100, 549 21 TIDAN

tel: 0500-470052
mobil. 0737-430293

www.bockernas-hus.se

Striden om Gestilren går mot sitt jubileum

I Varv kan man se denna stiliga sten, men kanske har den hamnat helt fel.

Slaget vid Gestilren startade 1210 men pågår fortfarande. Ja, kanske inte själva slaget, men striden om platsen för slaget. I Varv i trakten av Tidaholm finns en ståtlig minnessten över slaget, men det verkar vara få som tror att striden stod där. Nu seglar Enköping upp som en hård konkurrent, och det verkar som om man där funderar på att fira 800-årsjubileum. Och det som firas är ju i så fall mordet på en svensk kung.

Bakgrunden till Enköpings krav på att vara slagplats är att Lars Otto Berg 1999 under genomgång av kyrkoböckerna plötsligt fann namnet Gestilreen 1581 och senare dök namnet med lite olika stavningar upp ett antal gånger fram till 1630 för att försvinna igen. I andra samtida dokument, som domböcker, finns inte det märkliga ortnamnet med, och allt tyder på att en eller två kyrkoherdar eller kyrkoskrivare av eget historieintresse dammat av det gamla namnet Gestilren med dess minnen av en medeltida strid. Namnet finns faktiskt en gång till. Riksantikvarien Johannes Bureus har vid den här tiden i sin anteckningsbok Sumlen antecknat uppgiften att kung Sverker begravdes i Sverkers backe i Gestilren och placerar platsen just här i Frösthult utanför Enköping. Fast det framgår inte var Bureus fått uppgiften ifrån, och han har ju fel om kungens begravning. Han begravdes inte i någon backe, vare sig här eller någon annanstans utan i Alvastra kloster.

På 1600-talet förekom ju ingen källkritik så vi har ingen aning om varför namnet Gestilren dyker upp under knappt 50 år för att försvinna spårlost igen. Å andra sidan har man så vitt jag vet

aldrig funnit namnet Gestilren någonstans i Västergötland.

Fast kanske är det egentligen inte så intressant. I denna omfattande bok, som ger mycket bra beskrivningar om den eviga kampen mellan Sverkerska och Erikska ätterna, spekuleras det om att det inte förekom något regelrätt slag. Snarare handlar det om ett överfall och mord på Sverker, som visserligen fick lämna ifrån sig makten till Erik i slaget vid Lena två år tidigare, men av påven och tydligen även kyrkan ansågs vara den rättmätige svenske kungen.

Bland andra biskopen i Skara fick påvens uppdrag att se till att Sverker återinsattes.

Kungamord var ju vanliga på den här tiden, och mördarna brukade belönas med en kungakrona. I det här fallet var det inte så enkelt. Mördarna var släktingar till kungen, hans måg skriver Vidhemsprästen i sin kungalängd i Västgötalagen, och man tror att mågen skall ha varit Folke Jarl. Mördarna skall ha fått sitt straff genast och dödats även de.

Boken är högst läsvärd även om en skeptisk västgöte inte blir helt övertygad om att slaget stod just utanför Enköping. Däremot framgår det klart att det verkligen inte är något att fira, vi skulle inte drömma om att fira jubileer kring andra kungamord vid den här tiden.

Hans Menzing

Striden i Gestilren 1210. Redaktör: Ingegerd Troedsson. Utgivare. Enköpings kommuns kulturförvaltning. 280 sidor med många bilder, kartor och tabeller.

Nord-Skånska Antikvariatet

skall säljas pga. hälsoskäl. Antikvariatet är beläget i anslutning till en villafastighet på totalt ca:300 kvm.

Antikvariatets inriktning är faktaböcker och består av ca:600 hyllmetrar. Där finns svensk kulturhistoria och svensk topografi från samtliga landskap, bl.a. en stor skånesamling. I övrigt "böcker om böcker", historia, resor, nautica, militaria, världskrigen.

Nord-Skånska Antikvariatet
280 64 GLIMÅKRA
Tel. 044-433 73

MATS REHNSTRÖM

Rara böcker, bibliografi & handskrifter

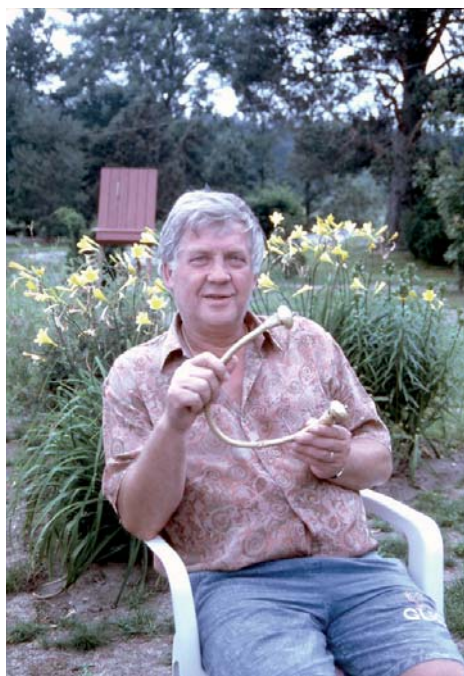
ANMÄL DIG FÖR ANTIKVIARIATETS NYHETSBREV

- De skickas till abonnenterna via E-POST
- Nyhetsbrevet distribueras i PDF-FORMAT
- De utkommer med en till två veckors mellanrum.

ANMÄLAN GÖRS ANTINGEN VIA E-POST:
rebnstroem@svaf.se

ELLER VIA FORMULÄRET PÅ VÅR HEMSIDA:
www.matsrebnstroem.se

Gudars guld i rika Vittene

Tapio och Asta Lund hittade den äldsta halsringen 1995, detta blev upptakten till en framgångsrik guldjakt. Bild Ulf Viking från CDn i boken.

Var det gudars guld som hittades i Vittene utanför Trollhättan på 90-talet? Den märkligaste guldhalsringen är drygt 2000 år gammal, och kanske bars den av en schaman eller hövding som svarade för kulturen vid ett gudahov där två av gudarna lystes upp av två andra, lite yngre, guldringar. Kanske fanns gudahovet här vid Hunneberg, men guldets kan också vara stulet vid en plundringsräd på kontinenten och förts hit som handelsvara eller material för nya guldsmycken.

Inte nog med att Vitteneguldet låg glömt i jorden i 2000 år, när väl den första märkliga halskragen hittades under trädgårdsarbete insåg upphittaren inte att det dolde sig guld bakom all jord och smuts. Så ringen hängde länge i ett skjul och var nära att kastas innan en arkeolog insåg vad det handlade om. Vid en snabb undersökning av området kring fyndplatsen fann man ytterligare guldföremål, sammanlagt nära 2 kilo guld.

Det första fyndet var det äldsta, en halsring som tillverkades före Kristi födelse och minner om keltiska torqueer, halsringar som kunde vara förknippade med gudar. Andra halsringar är så stora att de bättre passar kring halsen på gudabilder. Särskilt den första, och märkligaste halsringen visar tecken på att ha slitits under flitig användning och dess låsanordning är skadad. Kanske slets den av halsen på den avgudapräst som bar den.

Det finns alltså massor av underlag för spännande funderingar kring denna märkliga plats, som efteråt grävdes ut och visade sig vara en betydande hantverksplats från järnåldern. Boken uppehåller sig främst vid dessa utgrävningar som berättar om flitigt arbete med garvning av hudar och tillverkning av järn, bra nog att smida vapen av. Där finns också skärvor av glasbägare, en romersk denar och ett klipp av ett arabiskt mynt. Nog var detta Björkebor med vida kontakter.

Vittene ligger alltså en mil öster om Trollhättan mellan Hunneberg och Norra Björkes fina lilla kyrka. Eftersom min mormor vilar på kyrkogården och växte upp på Vittene, så känner jag lite extra för den här platsen. Idag går stora vägen till kusten med brusande trafik igenom Vittene, och det gjorde den nog

även för 2000 år sedan. Här låg en mötesplats mellan området kring Göta älv och slätterna österut. Det är inte så långt till vare sig offerplatsen i Finnestorp eller platserna där man hittat de verkligt magnifika guldhalskragarna, Älleberg och Möne.

Båda författarna försöker skriva för vanliga läsare och detta är en ovanligt vacker bok för att handla om arkeologiska utgrävningar. Man får mängder av information om byggnader, spår av hantverk, keramik och mycket annat som berättar om en verksamhet från före Kristus fram till vikingatid.

Exakt var guldets kommer ifrån vet man förstås inte, men det mesta tyder på att det skulle smältas ned och bli till nya glänsande föremål. Det finns spår av guldsmltning i Vittene. Och fortfarande finns där säkert många fler hemligheter att avslöja.

Hans Menzing

Vittene – en verkstadsplats från järnåldern. Författare: Tina Fors och Anna-Lena Gredin. Förlag: Göteborgs Universitet. Antal sidor: 240 med massor av bilder, tabeller och kartor. Dessutom medföljer en CD med fler tabeller och bilder.

Björngatan 17 A · 553 37 Jönköping
Telefon 036-34 04 70 · 036-418 94
Mobil 070-748 83 25

ÖPPETTIDER

Måndag – Fredag 13.00 – 18.00
Lördag 10.00 – 13.00

Andra tider efter överenskommelse

Köper och säljer: böcker, boksamlingar, vykort, äldre dags- och veckotidningar, småtryck, broschyrer m.m.

Skrämda elefanter nära att sänka fartyg från Råbäck Hela Cirkus Madigan kunde ha förolyckats på Vänern

När friherren och kaptenen i Artilleriets reserv Carl Klingspor 1879, genom sitt giftermål med Louise Silfverschiöld blev ägare till Råbäck, såg han till att herrgårdsbyggnaden genomgick en grundlig restaurering. Corps-de-logiet, som först nu gjordes om till permanentbostad, var ganska förfallet, men Klingspor upptäckte att timret i det 400-åriga huset var i gott skick och han ville därför inte riva det. Ombyggnaden tog tid men gjordes med god smak och utan tanke på kostnader. Den forna vinden förvandlades till stora och vackra rum med en betagande utsikt över den välskötta och sydländskt grönskande parken och mot ett i fjärran blånande Dalsland och många är de som efter restaureringen har beundrat slottets arkitektur och vackra läge.

Carl Klingspor hade nyss fyllt 32 år när han tillträdde Råbäck och var fylld av ambitionen att ytterligare försköna Råbäck, göra omgivningarna kända och förvandla hela Kinnekulle till en svensk nationalpark, som sommartid kunde besökas av massor med turister. Svenska Turistföreningen skulle snart bildas och Klingspor blev en av de entusiastiska medlemmarna. Hans planer på att göra Kinnekulle till ett turistmål såg dock länge ut att misslyckas eftersom kommunikationerna dit var dåliga och avskräckte många besökare. Turister fick kliva av tåget i Gösäter eller i Lidköping och därifrån åka skakig och obekväm bondskjuts till Kinnekulle; järnvägen Kinnekulle-Lidköping blev färdig först 1897.

Med sin vanliga energi löste Carl Klingspor problemet; han inköpte 1887 en liten lustjaktliknande ångbåt på 72 tons dräktighet, gav den namnet s/s Råbäck och satte in den på trafik mellan Råbäck och Vänerhamnarna. Sunnanå i Dalsland blev en viktig hamn, där kunde turister, som åkt tåg till Charlottenberg, gå ombord på s/s Råbäck och bekvämt fara över Vänern till Kinnekulle. Linjen blev en framgång men tyvärr gick s/s Råbäck redan efter några år på grund utanför Årnäs. Svår tjocka rådde vid tillfället och fartyget körde ordentligt fast på grundet. Ingen människa omkom men bärgning bedömdes som utsiktslös.

En ny båt inköptes i stället och den fortsatte samma trad som sin föregångare och med än större framgång, den var större och kunde ta mera last och fler passagerare. Vid ett tillfälle råkade fartyget ut för en obehaglig händelse som kunde slutat illa. I Kristinehamn hade båten lastat hela Cirkus Madigan för att forsla den till Karlstad. Den berömda lindansösen Elvira Madigan fanns ombord liksom clownen, trapetsartister, ormmänniskor och cirkusdrängar. Hela djurparken hade också lastats, hästar, tigrar, apor, sjölejon och lejon trängdes i lastrummet medan de två elefanterna hade kedjats fast på däckets vinschen. När båten kom ut i Värmlandsjön blåste det upp från sydväst och båten började slingra kraftigt i den krabba sjön. Elefanterna blev skrämda, trumpetade av rädsla och stampade i raseri så att hela båten skakade. Lejon och tigrar stämde in i oväsendet och det såg ut som om elefanterna när som helst skulle slita sig, åstadkomma förskjutning i lasten och därmed få fartyget att kantra.

Då ingrep självaste cirkusdirektör Madigan; han gjorde ett djärvt språng ned från kommandobryggan och började brutalt slå elefanterna på snablarna med ett järnspett. Underligt nog lugnade sig de sig av denna behandling och direktören fick sedan hjälp med att kedja fast dem bättre. Den dramatiska händelsen blev mycket omtalad och återgavs i många svenska tidningar; kanske har den inspirerat Evert Taube till hans visa

Carl Klingspor

"Möte i monsunen". Där rymmer som bekant i en storm djur destinerade till Hagenbecks djurpark i Hamburg ur sina burar och Fritiof Andersson tvingas resolut ingripa för att reda upp den hotfulla situationen.

När järnvägen 1897 äntligen nådde fram till Råbäck såldes s/s Kinnekulle och turismen till Kinnekulle kunde ta fart på allvar. Carl Klingspor kunde nöjd se tillbaka på sina lyckade insatser för att locka dit besökarna och ta emot dem väl.

Klingspor var långt före sin tid som skicklig marknadsförare av Kinnekulle, han skrev artiklar i tidningar och tidskrifter, lät sätta upp reklam för Kinnekulle på stationer och ångbåtar och gav ut vägvisningsbroschyrer för turister; sannolikt var det även han som låg bakom Strömboms berömda bok om Kinnekulle. Han lät också sätta upp de ännu kvarvarande unika, vitmålade och kantställda vägvisningskyltarna runt Råbäck och bjöd ofta in prominenta personer för att få gratisreklam till sina anläggningar, kungligheter var gärna sedda gäster och en sommar bodde Selma Lagerlöf på turisthotellet

För att underlätta resor till Kinnekulle och ta hand om turisterna när de anlät, hade Klingspor anlagt Råbäcks hamn, inrättat en ångbåtslinje dit, uppfört turisthotell och utsiktstorn och byggt Prinsessvägen upp till Högkullen. Han var också den drivande kraften bakom tillkomsten av en järnväg till Råbäck. Stationen där gavs en utformning i Klingspors smak, torn och tinnar, utsirade järnräcken och rikt dekorerade gavlar talade om att resenären klivit av vid en ort av betydelse. Klingspors energiska åtgärder gjorde snart att turistströmmen till Kinnekulle

ökade lavinartat; flera ångbåtslinjer och Götakanalbåtar anlöpte hamnarna, skolor till Kinnekulle blev ett måste och både Skaraborgare och mer långväga resenärer kunde göra bekväma endagsresor dit med järnväg

Carl Klingspor var också en skicklig jordbrukare, duktig af-färs- och industriman och mångårig ledamot av riksdagens första kammare. Vid sin död var han delägare i mer än 50 bolag och hade stora aktieposter i sockerbruk, stenhuggerier, kalkindustri, järnvägar och elektriska kraftbolag. Politiskt tillhörde han ultrahögern och var under sin levnad okänd för sina konservativa åsikter, han avskydde alla tankar om allmän rösträtt, demokrati, jämlikhet och medbestämmande. Vid ett sammanträde med styrelsen för Kraftaktiebolaget Gullspång- Munkfors lär han ha sagt, att demokratisering var det samma som demoralisering och röstat mot olycksförsäkring för arbetare med motivering att det skadade arbetsmoralen. Dessa Klingspors gammalmodiga åsikter var han naturligtvis inte ensam om och de vittnar långtifrån om framsynhet och kan i dag inte accepteras; han ursäktas möjligen med att han var ett barn av sin tid. Däremot är Carl Klingspors insatser för turismen på Kinnekulle väl värda att ihågkommas av oss som lever mer än hundra år efteråt; där visade han en beundransvärd initiativkraft och framsynhet.

Tore Hartung

Om konsten att dö

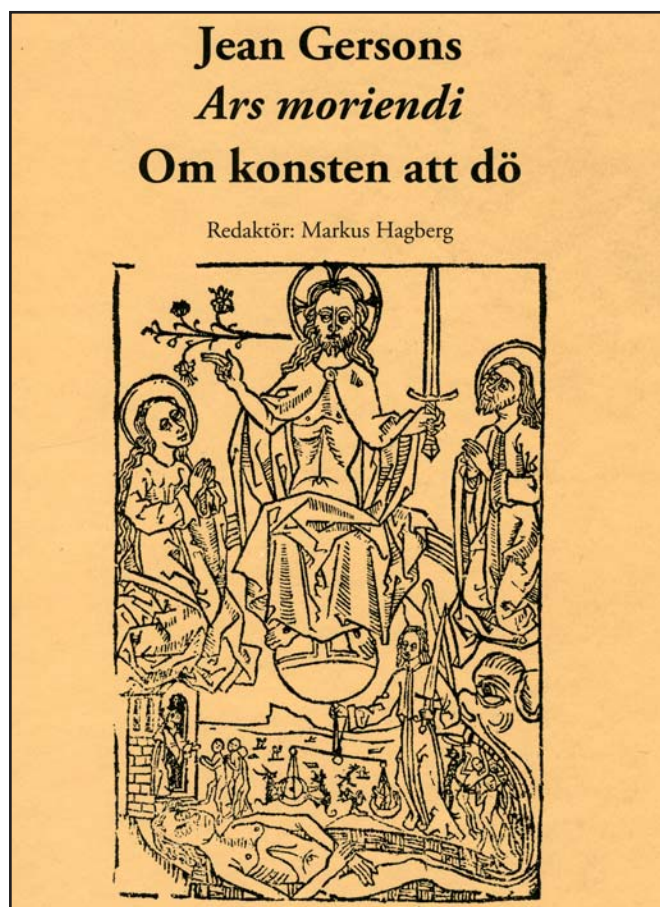
Det enda en människa kan vara helt säker på, det är att hon skall dö. Somliga har hävdad att det är denna insikt som mer än någon annan präglar människan, och sannolikt har denna vetenskap drivit henne ut ur den tillvaro som präglas av att leva för dagen, och bjudit henne att skapa sådant som överlever henne själv. Tanken på den egna döden liksom tankar om döden har sysselsatt människan i alla tider och kulturer, och snart sagt samtliga religioner vill svara på frågan om livets uppkomst och vad som händer efter det jordiska livets slut. Under mycket lång tid har religionen – i vilken ingår de mer eller mindre reflekterade och bearbetade tankarna kring livet, döden och evigheten – präglat människan. Att livet inte uppkommit av en slump, att det finns ett mål och en mening med mitt vara, att döden inte är slutet och att det finns en evighet för vilken det är avgörande hur jag här i tiden har förhållit mig, det har varit en självklarhet.

Skara stiftshistoriska sällskap utger nu Jean Gersons bok *Ars moriendi*, Om konsten att dö. Boken trycktes första gången 1408 och den första svenska utgåvan är tryckt 1514. 1881 gav Svenska Fornskriftssällskapet ut den på fornsvenska.

Boken är tillkommen i en tid då tron var en absolut grund och förutsättning för alla människor. Den senmedeltida människan visste, att på livet och döden följde en evighet som kunde innebära salighet eller förtappelse, och lika självklart visste man, att det var kyrkan, som genom sina ord, handlingar och sakrament, förvaldade nycklarna till saligheten. Detta är den första grundstenen för att förstå denna bok.

Föreliggande utgåva har, utöver översättning och faksimil, kompletterats med tre artiklar. I artikeln "Jean Gerson – en senmedeltida praktisk teolog", behandlar professor Alf Härdelin verkets författare, och det som var dennes kontext och bidrag i sin samtid.

Till skillnad från vår egen tid, som har svårt med, ja näst intill föraktar lidande och sjukdom, där – följaktligen – en snabb död många gånger eftersträvas, var för den senmedeltida människan

en sådan död något mycket allvarligt. Man menade nämligen, att vad som avgjorde om evighetstillståndet blev salighet eller inte, det var just livsslutet och dödsögonblicket. Allvarligast var om den döde inte hunnit bekänna sina synder. Därför hade prästen, som kunde meddela förlåtelsen, en mycket viktig roll vid en människas döende, och det var en mycket stark plikt för prästen att omedelbart bege sig till den sjuke så fort han fått kännedom om tillståndet. Ursprungligen var *Ars-moriendi*-genren tänkt som handledning för mindre erfarna präst, men kom dock att få ett vidare användningsområde. Om prästens arbete med den döende och hur detta uppfattades och förstods, behandlar teol dr Stina Fallberg Sundmark i "Om konsten att dö på rätt sätt". Det är också viktigt att se hur själva sockenbudet ingick i en större helhet. Till den döde medförde prästen altarets sakrament, Kristi kropp. Vanligtvis rörde det sig om en tidigare konsekreerad hostia. Färden till den döde blev därför inte endast en tjänsteresa, ett sätt att ta sig från en plats till en annan, utan färden dit och hem, liksom handlingarna på plats, utgjorde i sig en gudstjänst där Kristus själv var närvarande i det lokala sammanhanget.

Denna bok är inte bara till sitt innehåll intressant och typiskt för senmedeltida spiritualitet. Själva trycket är i sig ett stycke svensk bokhistoria. Om detta skriver ambassadören Fredrik Vahlquist i artikeln "Paul Grijs – den förste svenske boktryckaren". Som titeln anger var Paul Grijs Sveriges förste inhemske boktryckare – klostertryckerierna undantagna. Boken utkom på uppdrag av ärkebiskop Jakob Ulfsson, översattes av den lärde Erik Nilsson och trycktes i Uppsala 1514.

Genom föreliggande utgåva möjliggörs för en vidare krets att stifta bekantskap med en undervisning och fromhet, som för 500 år sedan hjälpte människorna att leva – och dö.

Boken omfattar med faksimilen totalt 144 sidor, är rikt illustrerad, gediget bunden och kostar endast 150 kr. Den kan beställas genom Johnny Hagberg 0510-910 16 eller jarpas.pastora@svenskakyrkan.se Ev porto tillkommer.

Vem var Gunnar Håkansson? Författaren till ”Boråsbor under sexton- och sjuttonhundratalen”

Bokens personregister omfattar bortåt 800 namn på boråsbor under dessa två århundraden.

När jag försökte att få veta vem denna person var, gick jag till en början helt bet – nästan i varje fall, eftersom jag inte insåg det – då Lennart Wasling, en av dem som jag vände mig bland de första, nämnde namnet Gunnar Håkansson i förbindelse med grundandet av Textilkompaniet i Bollebygd.

Det var efter att jag med negativt resultat hade varit i kontakt med ytterligare ett antal personhistoriskt kunniga personer i Borås, som jag änyo tog upp saken med Lars Johansson, Borås stads arkivarie. Lars satte sig då i förbindelse med en skicklig släktforskare i Sandhult, Kerstin Nyman, som snabbt nystade upp det hela. Det var i Sandared som Gunnar Håkansson bodde, då han daterade förordet till sin bok, utkommen i oktober 1943.

Det här är vad jag har kommit fram till, och detta främst tack vare Kerstin Nyman i Sandhult, skickliga insatser. Jag är Kerstin stort tack skyldig.

Gunnar Håkansson föddes i **Kalmar** den 14 februari 1886. Han kom i unga år till Borås och anställdes på Borås Wäfveri Aktiebolag, där han var verksam på olika befattningar. 1912 startade han i eget namn engrosaffär inom textilbranschen. Följande år bildade Håkansson tillsammans med Petrus Skoglund och Gustaf Magni Aktiebolaget Textilkompaniet Bollebygd, vilket han senare blev ensam ägare till.

Håkansson innehade på sin tid också Aktiebolaget Sjömarkens Skjortfabrik.

Han var även ledamot av styrelsen för Göteborgs Köpmannaförening och Konfektionsfabrikantföreningen och verkade också i Västergötlands och norra Hallands handelskammare, bland annat som ledamot av Soliditetupplysningskommittén.

År 1927 flyttade Gunnar Håkansson och hans maka, **Ruth**, född **Walldén** (från Göteborg, 1885–1958) från Borås till Sandared, där han hade förvärvat del av gården Rydet (Rydet 1:98). Där uppförde makarna det som kom att kallas ”den stora villan” – belägen intill den plats där den år 1960 uppförda kyrkan i Sandared i dag ligger.

Så småningom – oklart vilket år – slog sig Håkansson lös från affärerna för att helt ägna sig åt sina specialhobbies, hembygdsstudier, avgjutningar av medeltida kyrkoskulpturer samt författarskap.

Den av honom 1943 utgivna boken ”Boråsbor under sexton- och sjuttonhundratalen” har betecknats som en kulturhistoriskt värdefull bok, som inrymde en massa personnotiser, skildring av gårdfarihandeln, skildring av vägförhållandena i orten på 1600-talet etc.

1936 påbörjade Håkansson en inventering och undersökning av samtliga kyrkor i Sjuhäradsbygden, vilket arbete han slutförde 1943. Hans avsikt var att framlägga resultatet av sina forskningar på detta område i form av en särskild bok för varje härad. Boken om Kind hade han under arbete vid sin bortgång – han dog i Göteborg den **12 december 1944**.

En bok om Kalmar och kalmarbor under 1600-talet utkom kort före Håkanssons död. Tidigare hade han gett ut en bok om Öland.

Under utländska resor till Grekland, Italien och Frankrike fick han impulsen till att rädda gamla kyrkors minnesmärken från 1100- och 1200-talen genom att göra avgjutningar av kyrkoskulpturer. Han igångsatte en sådan verksamhet som han helt

bekostade med egna medel. Sannolikt någon gång före krigsutbrottet överlämnade han till Statens historiska museum en donation, bestående av 800 avgjutningar av sådan medeltida svensk kyrkoskulptur från Gotland, Öland och Västergötland.

Denna verksamhet avbröts genom kriget men Håkanssons avsikt var att fortsätta med den så snart omständigheterna medgav detta. Avgjutningarna skulle överlämnas allt efter som de blev färdiga och Historiska museet hade åtagit sig att ge ut ett samlat verk om detta arbete.

Sedan 1939 var Håkansson korresponderande ledamot av Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.

Han ägnade också stort intresse åt sin hembygd genom att vara verksam i Smålands Gille både i Borås och i Göteborg.

Gunnar Håkanssons **dödsannons** fanns införd i **Borås Tidning den 13 december 1944**, dagen efter hans bortgång. Närmaste sörjande var makan Ruth, född Walldén och dottern Cajsa (enligt uppgift fosterdotter, då makarna Håkansson själva var barnlösa) samt syskon och syskonbarn.

Ovanstående uppgifter bygger till allt väsentligt på den (osignerade) **dödsruna** över Gunnar Håkansson som var införd i **Borås Tidning den 14 december 1944** – under ”Familjenytt Dödsfall”. Artikelns inleds med en bild på Gunnar Håkansson.

I **Västgöta-Demokraten** för den **14 december 1944** finns under rubriken ”Dödsfall” en kortare **notis** om Gunnar Håkansson, varav det framgår att han avled i Göteborg.

En gammal postkontrollör som jag, kan naturligtvis inte acceptera uppgifterna i en osignerad dödsruna utan att kontrollera dem.

Det här är resultatet av postkontrollörens arbete.

Sekreteraren i **Kungl Vitterhetsakademien**, Erik Norberg, berättar i sitt svar den 10 november 2008 på mitt E-postbrev följande.

”I Vitterhetsakademiens arkiv finns det brev från den 15 juli 1939 i vilket Sigurd Curman (som var Riksantikvarie åren 1923 – 1946) och arkeologen Ture J. Arne föreslog Gunnar Håkansson till korresponderande ledamot. Man lyfter där fram hans stora personliga engagemang och generositet i fråga om den stora samling omfattande 225 gipsavgjutningar som han låtit

utföra på Gotland och i Västergötland, och som han 1937 skänkt till Historiska museet. Dessutom hade han 1938 donerat 3000 kr och 1939 ytterligare 2000 kr till utrustning för avgjutning av hällskrifter.”

Fil.dr., förste antikvarie Elisabet Regner på **Statens historiska museum** skriver den 24 november 2008 som svar på min E-postförfrågan bland annat följande.

”Gunnar Håkanssons samling av gipsavgjutningar donerades mycket riktigt till Historiska museet 1938. Samlingen fick inventarienummer 22387 och katalogen som upprättades innehöll 226 poster, varav flera nummer omfattar fler än ett föremål. Avgjutningarna förvaras fortfarande hos oss. Av våra kataloger att döma avsåg man att ge ut en katalog 1945. Jag vet inte om så faktiskt skedde.”

Sedan följer anvisningar om hur man på Historiska museets hemsida, www.historiska.se/data och med hjälp av ovan angivet inventarienummer kan söka efter Gunnar Håkanssons avgjutningar och ev också en del bilder av dessa.

Stadsbiblioteket i Kalmar bekräftar den 7 november 2008 att Gunnar Håkansson gav ut boken ”Kalmar och Kalmarbor på 1600-talet”, 1944, på Förlag Kalmar läns fornminnesförening samt 1942, på Elanders Boktryckeri AB i Göteborg också boken ”Öländska personminnen, bevarade i äldre gravstenar, epitafier och andra kyrkliga föremål”.

Kalmar läns museum har i sitt E-postsvar till mig den 11 november 2008 rapporterat om ännu en skrift av Gunnar Håkansson, nämligen ”Död mans minne”, i Meddelanden/Kalmar läns fornminnesförening; 27 (1939) på sidorna 73–80, ill.

I Kalmar läns museums svar omtalas vidare att i dödsrunan i Barometern står att Håkansson skänkte fontänskulpturen Sjöjungfrun av Arvid Källström till Kalmar. Den placerades på Lilla torget.

Håkansson skänkte även 1000 exemplar av boken ”Kalmar och kalmarbor på 1600-talet” till fornminnesföreningen.

Han tillhörde en gammal kalmarsläkt och gick på Kalmar läroverk, men det står inte när han började eller slutade. Så långt informationerna från Kalmar läns museum.

Tidningschefen och ansvarige utgivaren för **Barometern**, Gunilla Sax, har svarat snabbt och vänligt på min E-postbegäran om kopia av recension av ’Kalmarboken’ och av dödsrunan men tyvärr har hennes medarbetare inte lyckats få fram dessa.

Avslutningsvis ber jag att få meddela släktforskande boråsare att **De sju häradernas kulturhistoriska förening** har kvar en – häftad – restupplaga av Gunnar Håkansson bok från 1944 ”**Boråsbor på 1600- och 1700-talen. Anteckningar ur stadens personhistoria jämte karta över Borås 1728**”.

Kulturhistoriska föreningens ordförande, Lennart Wasling, har ordnat så att exemplar av boken **finns att köpa i Receptionen på Borås Museum för 20 kr**. Det är bara att passa på – priset på antikvariat eller bokauktioner är säkert mer än dubbelt så högt.

Sven Collin

ANTIKVARIAT RIDDAREN

Säljer, köper & värderar litteratur

Sveagatan 7

541 44 SKÖVDE

Mobil 0706-747574

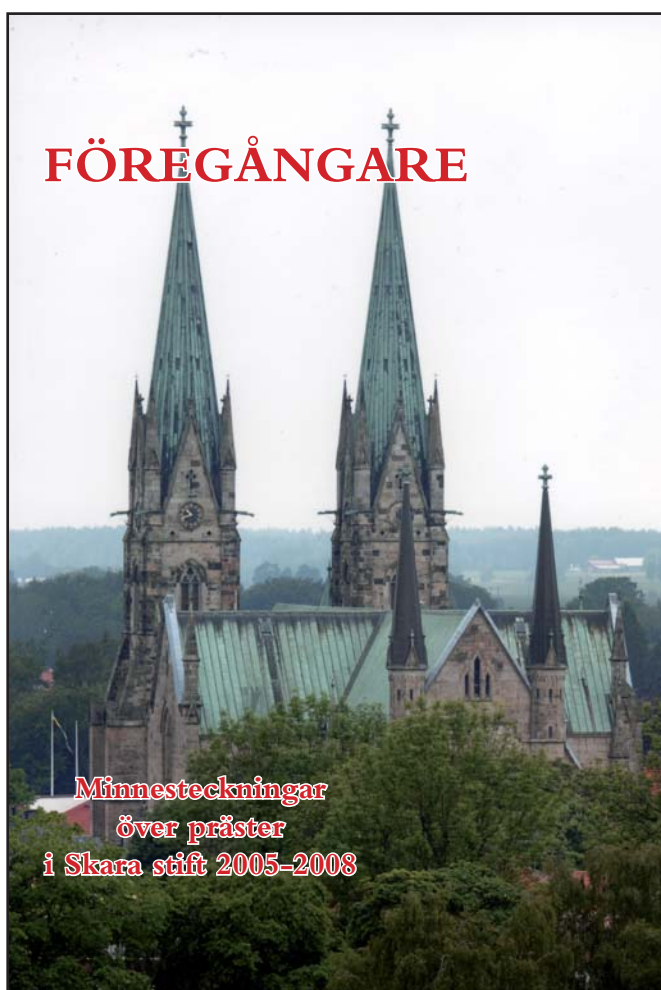
Hem/Fax 0511-812 48

timmersdala.interior@telia.com

com

Mats Bergström
Bokhandlare

Öppettider ring för information

Under 120 år har man i Skara stift tecknat minnet av sina bortgångna präster. Med den 2009 utgivna samlingen, som omfattar de under 2005–2008 avlidna, fortsätter Skara stiftshistoriska sällskap genom sina medarbetare, prostarna Lennart Franck, Nils Hjertén och Lennart Nordquist tillsammans med kyrkoherde Karl-Erik Tysk att dokumentera sammanlagt 32 präster, både de som haft sin sluttjänst i stiftet och de som tidigare har varit verksamma där.

Skara stiftshistoriska sällskap vill med sin fortsatta utgivning se prästminnesteckningarna som ett stycke levande stiftshistoria.

Minnesteckningarna omfattar 190 sidor och kostar 150:-, och beställes genom Johnny Hagberg.

Mimers brunn
Arkeologi, Etnologi & Historia i Västra Götaland
Årgång 2 2008 Nummer 1

Vilken succé för vår egen historiska tidning!

Skaffa en egen prenumeration på
Mimers brunn - arkeologi etnologi & historia i Västra Götaland

Helårsprenumeration 250:- (6 nr)

Sätt in pengarna på bankgiro 5117-2286

texta namn och adress. För info:

vatteljuset@telia.com eller tel. 0512/205 19

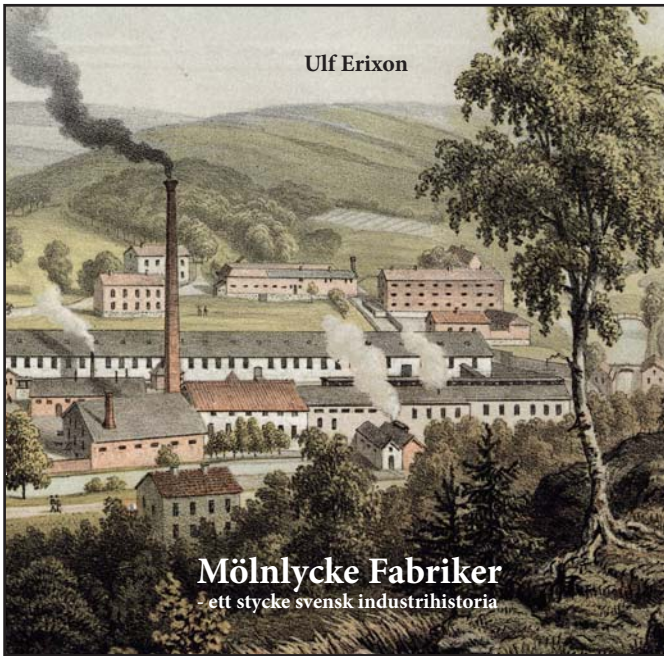
FLOBY ANTIKVARIAT

Öppet: söndagar 13–19 (hela året).

Tfn 0515 40940, 40773

Nära Floby kyrka, på vägen mot Jäla.

email: flobyantikvariat@telia.com

Denna bok är en hyllning till de arbetare, tjänstemän och företagsledare som inom textilen här på orten skapade något riktigt stort. I etthundrafemtio år fanns liv och rörelse i de gamla lokalerna, men så en dag blev det tyst. Verksamheten hade flyttat utomlands och för de gamla fabrikslokalerna återstod bara rivning, trodde de flesta. Men undrens tid är inte förbi, en byggmästare köpte fastigheten och en omfattande, men ändå varlig totalrenovering inleddes. Nya tider stundade och snart började ett industrihotell ta form. En lugn och kreativ miljö hade skapats och snart fylldes lokalerna med nytt folk. Cirkeln var sluten.

Denna utgåva av Mölnlycke Fabriker är en total omarbetning av den första boken om Fabriken, nu med mycket nytt material och nya bilder som författaren kommit i kontakt med under sitt arbete med de två andra böckerna han skrivit om Råda socken.

Magnus Haraldsson – Skara stifts siste katolske biskop

Ett av Haraldssons sigill

Magnus Haraldsson räknas som den siste romersk-katolske biskopen i Skara stift. Hans episkopat fick ett dramatiskt slut. Det finns få direkta källor kring biskopens liv, men nu gör stiftshistoriska sällskapet ett försök att genom delstudier av både personsammanhang och händelseförlopp, ta fram nya infallsvinklar och konturer av denne mycket intressante och handlingskraftige

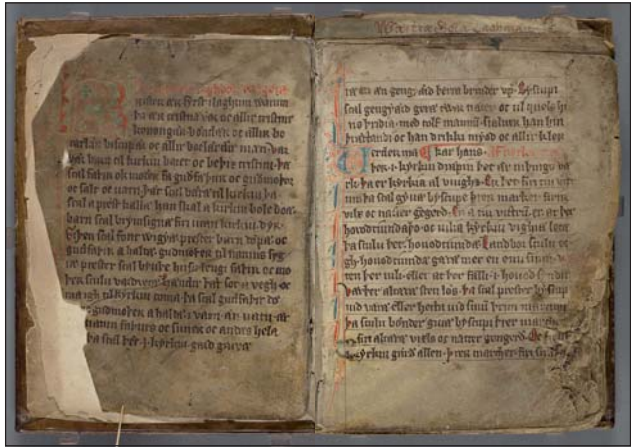
biskop. En bok om biskopens liv beräknas utkomma under september månad.

Skara domkapitel valde Magnus Haraldsson till biskop under Gustav Erikssons riksföreståndarskap 1522. I svenska brev kallas han "mäster Måns, electus i Skara". Electus är titeln för en vald biskop, som väntar på påvens konfirmation och ännu ej har vigts till sitt ämbete. Under de första åren var Haraldsson liksom Ture Jönsson, också han senare stark motståndare till Vasa, kungens förtroendemän i Västergötland.

Det var framförallt konfiskationen av kyrkojord, kyrklig egendom och klosterstängningarna som fick Haraldsson och många andra att förstå vad kungen egentligen var ute efter. 1529 utbryter Västgötherrarnas uppror, ett av många landskapsuppror mot kungen. Detta och andra misslyckas och Haraldsson får fly ur landet och dör i Mecklenburg omkring 1560. Under sin tid här kom han att utföra flera biskopliga göromål.

Boken omfattar ca 350 sidor och ett flertal kända medeltidsforskare medverkar med artiklar. Boken kostar 200 kr och kan beställas genom Johnny Hagberg, 0510-910 16 eller jarpas.pastorat@svenskakyrkan.se

Föreläsning om Äldre Västgötalagen

Välkommen till en föreläsning om Äldre Västgötalagen **måndagen den 16 nov, kl. 19.00** i Djäkneskolans aula Skara.

Prof. Per Axel Wiktorsson berättar om sitt arbete med utgivandet av handskriften B 59, Äldre Västgötalagen. Ingen föranmälan.

Välkomna – styrelsen

Antikvariat Wettern
Göran Midman Hjo
Västgöta- & Vätternlitteratur
Litografiska tryck,
Tersner, J A Berg, G Mellin, Billmarck
Tunnbindaregränd 1 A
544 30 Hjo

www.antikvariatwettern.dinstudio.se
 0503-655895, 076-5547970
www.bokborsen.se

Drömde sig från Skara

Wennerbergsgården. Några lokala aktörer spelar Gunnar och Hedda Wennerberg framför Gunnars födelsehus i Lidköping.

1850 satt Gunnar Wennerberg i ett trist rum mot en trist bakgård vid Klostergatan i Skara och skrev längtande om det kulturens Paradis som han fördrivits ur, Uppsala. Han vantrivdes i denna lantliga håla bland skvallertanter och skolfuxar. Visserligen var han lektor vid läroverket, en post han nog fått mycket tack vare pappa prosten i Lidköping, men han drömde sig tillbaka i rader av Gluntar som prisade det glada studentlivet.

Gunnar Syrén har själv skrivit och uppträtt i två sånglustspel med Gluntarna som inspiration och bakgrund, och kretsar främst kring sångernas dramatik. För visst är de sjungna dialogerna mellan Glunten och Magistern teater i miniatyrformat. Syrén skildrar ingående och kunnigt de förebilder Wennerberg kan ha fått bland annat från teaterföreställningar och operor som spelades på den tiden.

Möjligen känns det som om han missat lite av musikens roll, pianostämman är på goda komponisters vis ofta minst lika dramatiskt berättande som de sjungna texterna.

Den som hoppats få veta mer om Wennerbergs västgötska bakgrund i födelsestaden Lidköping och skolstaden Skara blir besviken. Här kretsar det mesta kring Uppsala, de miljöer där som bildar bakgrund till sångernas berättelser samt de litterära salonger där Wennerberg gjorde så stor lycka som student.

Wennerbergs Gluntar har blivit märkligt seglivade, trots att de ju ärligt talat är en hyllning till en förljugen punschromantik, en värld som stod helt främmande för nästan hela svenska folket. Så när det talas om de stora framgångar Wennerberg har med sina Gluntar så gäller det bara en liten bildad krets, för de flesta var de nog okända. Bortsett från Här är gudagott att vara och någon till så är Gluntarna inget att sjunga i det vardagliga arbetet.

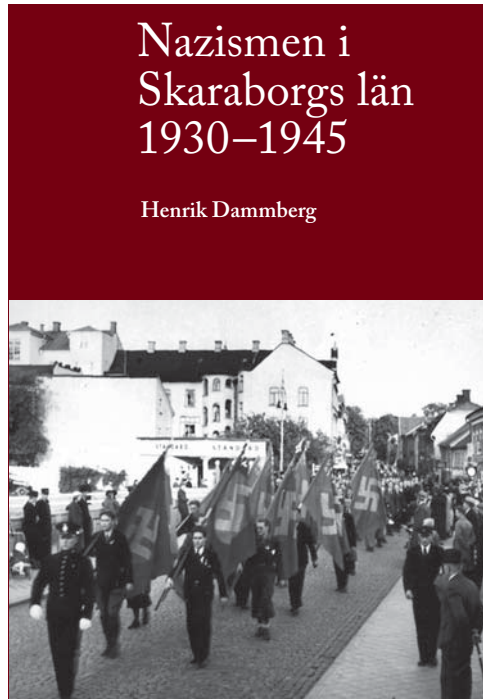
Detta påpekas också i boken, och det märkliga är ju att sångerna trots detta har en liten men trogen publik när nästan all annan liknande musik från den tiden är stendöd.

Kanske bidrar Gluntarnas dramatiska dialoger till överlevnaden.

Hans Menzing

Sparka mot porten och storma! Gluntarna som teater. Författare: Gunnar Syrén. Förlag: Gidlunds. Antal sidor: 315.

Nazismen i Skaraborgs län

Nu kommer boken *Nazismen i Skaraborgs län 1930-1945*, som berättar om hur nazismen hittade till länet, spred sig och slutligen marginaliserades under andra världskriget. På läroverken i Skara och Skövde fanns ett starkt stöd för nazismen, och i militära kretsar i Skövde och Karlsborg hade ideologin ett visst stöd. Bönderna var dock den största gruppen i naziströrelsen i Skaraborg och en lantbrukare från Fägre, utanför Töreboda, skrev flitigt i nazistpressen. Boken berättar också om den antisemitiska kampanjen mot den judiske tidningsredaktören Isak Goldman i Mariestad. Den beskriver gatuslagsmål mellan vänsteranhängare och nazister i Lidköping och Skara, och ett planlagt bombattentat mot en kommunistlokal i Skövde. Flera nazistorganisationer verkade i Skaraborg och stred internt om herraväldet i länet. Starkast var Nationalsocialistiska Arbetarepartiet som tog kommunala mandat i Brandstorp, Götene, Karlsborg och Mariestad. Ett parti i nazismens gränsland var det högerextrema Sveriges Nationella Förbund, som hade föreningshus i Gillstad, Sandhem och Ullervad.

Nazismen i Skaraborgs län 1930-1945 bygger på uppgifter hämtade från olika arkiv, gamla tidningar samt intervjuer med människor som själva upplevde åren 1930-1945. Många fakta om nazismen i Skaraborgs län presenteras nu för första gången. Det är andra gången som en lokal studie av nazismen under den perioden genomförs och ges ut i bokform i Sverige. Den förra, som gavs ut för 15 år sedan, heter *Quislingcentralen* och gäller nazismen i Skåne.

Författaren Henrik Damberg har en bakgrund som journalist på tidningar och lokalradio i Skaraborg. Han arbetar idag som frilansjournalist och lärare på Vara folkhögskola. Han ger ut boken på det nystartade egna bokförlaget Bolum förlag. *Nazismen i Skaraborgs län 1930-1945* har 12 kapitel, 145 sidor, hård pärm, färgomslag och är inbunden.

Boken kostar 175 kronor (inkl porto) och går att beställa genom en insättning på bankgiro 397-4359. Glöm ej att skiva namn och adress.

Antikvariat Tranan

Trumpetvägen 8, 514 32 Tranemo
Tel. 0325-768 46

EX LIBRIS

Johnny Hagberg

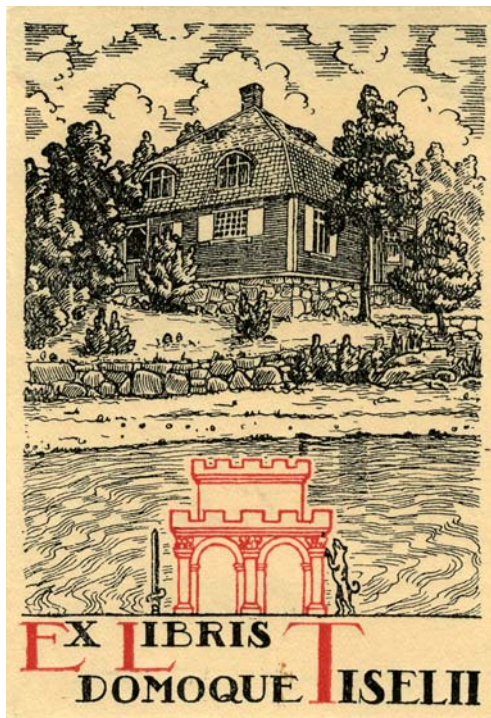

Bokbindarmästare Viktor Bärnsten var verksam i Borås på Stjärnsköldsgatan med sitt bokbinderi. Ursprungligen kommer familjen från Danmark och Viktor Bärnsten var född i Köpenhamn 1885. Han avled i Borås 1950. Exlibriset har en Jugendinspirerad stil. Förutom själva bokbindaren omges märket av en lyra. Viktor Bärnsten var aktiv i Borås Orkesterförening, spelade flöjt.

Evert Jedenberg var bokbindare i Göteborg och född 1911. Hans exlibris utfördes 1932 av Erik Jedenberg. Motiven antyder teater, musik och litteratur som intresse och fritidssysselsättning.

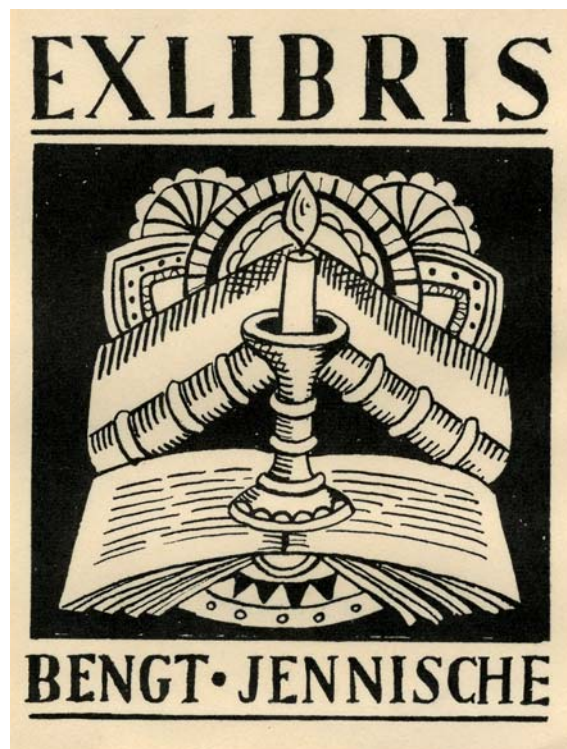
Röntgenöverläkaren i Vänersborg Bengt Jennische beställde sitt exlibris redan 1930 av Gymnastikdirektören Hille-Britte Hyberg. Enligt uppgift kostade klichén 5 kr och 500 ex av upplagan 5 kr styck. Bengt Jennische var född i Vänersborg 1913 och avled 2007. Han var en synnerligen flitig föreningsmänniska i Vänersborg. I Frimurarlogen Råta Vinkeln var han under ett flertal år Ordförande Mästare och kom i denna tjänst att efterträda sin far, stadsläkaren Hugo Jennische, som hade haft samma uppdrag (1944). Jennische kunde även räkna medlemskap i Juvernalorden, Par Bricole och Lions.

Författaren och tecknaren Claes Krantz har utfört teckningen till Carl August Tiselius (1868-1936), Göteborg, exlibris. Krantz var född 1897 i Marstrand och avled 1974 i Göteborg. Från 1925 var han medarbetare i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning.

Redan 1919 publicerade han boken *Köpstadsmän, hanseater och skärgårdsfolk: om Marstrand och handelslivet i Bohuslän till år 1587* och under 1920-talet utkom *Under länsherrevärja och biskopsstav*, 1922 *Havets makter: en krönika om stormar och skeppsbrott, bärgningsväsen och vrakplundring, havsvidunder, isvintrar och sjörövare samt sjömärken, fyrar och lotsar vid Bohuskusten*, 1928 och *Fabler och funderingar*, 1929.

Den sista bok han skrev var 1964 *Hemma vid havet*. Krantz är utan tvekan en av Göteborgs- och Bohusläns främsta skildrare.

Bok & Bibliotek

GÖTEBORG BOOK FAIR

Besök årets bokmässan i Göteborg

Bok och biblioteksmässan hålls på Svenska mässan i Göteborg den 24-27 september. Vår monter är liksom tidigare placerad i antikvariatsdelen av mässan, med Monternummer B09:61.

Mässans öppettider för fackbesökare är torsdag 9-18, fredag 9-14. Då är entrépriset 200:-. Allmänhetens tider är fredag 14-19, lördag 9-18 samt söndag 9-17. Entrépris 120:-. Ungdomar 7-19 år har entrépriset 50:-.

Våra medlemmar har möjlighet att hos oss förhandsbeställa biljetter som gäller för alla dagar och tider.

Dessa biljetter kostar i år 120:-/st och beställs i förväg via email: sven-olof.ask@tele2.se eller tfn 0511 16540 kvällstid. Beställda biljetter postas till resp. beställare och utnyttjade biljetter betalas i efterskott i vår mässmonter.

Välkommen till mässan!

Bokauktioner i höst

Missa inte höstens bokauktioner i Vara. Den 10 oktober och 21 november träffas vi på Alléskolan i Vara. Böcker ur Tore Halperts, Bengt Östmark m fl boksamlingar säljs. Bl a Linnés Västgöta-Resa i original, från 1747. Auktionskataloger utsänds automatiskt till de medlemmar som betalt särskild prenumerationsavgift för dessa. Har Du missat detta, så skicka en email (sven-olof.ask@tele2.se) så sänder vi båda katalogerna mot en avgift på 20:-. Vid oktoberauktionen säljs en hel del bättre djur- och naturböcker. Bl.a. von Wrights Svenska fåglar, inbundna av hovbokbindare Linde i Göteborg. Dessutom några volymer ur Buffons tyska upplaga *Herrn von Buffons Naturgeschichte der vierfussigen thiere* tryckt 1785. I dessa volymer finns många utomordentligt vackra handkolorerade kopparstick. Bilden bredvid visar en varg. Hjärtligt välkomna till höstens spännande auktioner.

